

**УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ПАВЛА ТИЧИНИ**

Факультет соціальної та психологічної освіти

Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

освітній ступінь магістр

на тему:

**«СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ
ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ»**

Виконав: студент II курсу, 262 групи
спеціальності 231 Соціальна робота
Освітня програма «Соціальна робота»
Могилюк О. С.

Керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент **Роєнко С. О**

Рецензент:
кандидат педагогічних наук,
доцент **Албул І. В**

Умань 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Соціально-правовий захист населення як складова соціальної політики держави	7
1.1. Стан дослідженості наукової проблеми	7
1.2. Понятійно-категоріальний апарат дослідження	17
1.3. Законодавче забезпечення соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб	27
РОЗДІЛ 2. Забезпечення соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб	39
2.1. Управління праці та соціального захисту населення як інституція з надання послуг та соціальної допомоги різним категоріям населення	39
2.2. Аналіз діяльності Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради щодо забезпечення соціально-правового захисту населення внутрішньо переміщених осіб	52
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	68
ДОДАТКИ	77

ВСТУП

Актуалізація питання соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб обумовлена певними обставинами, з якими стикнулася Україна за останні роки, та курсом на розбудову демократичної, правової держави, яка спроможна захистити громадян своєї країни не тільки у мирний час, а й під час військових дій.

На сьогодні в Україні офіційно зареєстровано 4867106 внутрішньо переміщених осіб, а за міжнародними оцінками кількість внутрішніх переселенців перевищує 7 мільйонів громадян. Ще понад 4 мільйони осіб зареєструвалися для отримання тимчасового захисту у Європі [62].

Відповідно до заяв Управління Верховного комісара ООН у справах біженців війна РФ проти України спричинила найбільшу хвилю біженців з часів Другої світової війни [62].

Збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб є важливим викликом для України. У 2022 році сума грошової допомоги для внутрішньо переміщених осіб становила 735 млн доларів США, у 2023 році планується залучити 1,5 млрд доларів США [7, с. 21].

Дослідженням соціального захисту населення займаються багато науковців в Україні та світі. Серед вітчизняних науковців, що займаються вивченням цієї проблеми можна виділити К. Гожда, О. Рекотова, Л. Наливайко, А. Орешкова, М. Сірант та багато інших [38].

Ті чи інші питання захисту соціально-економічних та культурних прав і свобод внутрішньо переміщених осіб та гарантій їх реалізації досліджували в роботах такі науковці: О. Бородіна, О. Балакірєва, М. Буроменський, О. Виноградова, М. Вінсент, А. Гринчак, О. Гончаренко, Б. Захаров, І. Козинець, О. Кузьменко, К. Крахмальова, Є. Лібанова, О. Малиновська, В. Новік, Л. Наливайко, Р. Наджафгулієв, О. Особова, Т. Семигіна, В. Стешенко, С. Чехович, Г. Христова, Л. Шестак, В. Шелюк, М. Шульга, А. Ястребова та ін. [25].

Питанню соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. останнім часом були присвячені публікації науковців О. Кайтанського, І. Козинець, А. Медвідь, Л. Шестак. Бориченко

Одним із найпоширеніших видів соціального захисту осіб, які опинились у складних життєвих обставинах, є соціальні допомоги. Вони були об'єктом наукової розвідки таких вчених, як І. Андрієнко, І. Волошин, Н. Болотіна, В. Бурак, П. Пилипенко, С. Синчук, Б. Сташків, В. Стрепко, С. Прилипко [33, с. 98].

Здійснений нами аналіз літератури показав, що окрему групу становлять дослідження, що проводяться різними урядовими та недержавними, закордонними організаціями, діяльність яких спрямована на покращення правового та матеріального забезпечення внутрішньо переміщених осіб.

Актуальність проблеми дослідження, її соціальна значущість, недостатнє висвітлення практичної діяльності державних установ щодо надання соціальних послуг та соціальної допомоги внутрішньо переміщених осіб зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи у такій редакції: **«Соціально-правовий захист внутрішньо переміщених осіб».**

Мета дослідження: здійснити аналіз основних положень нормативно-правових актів, які стосуються сфери забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб та дослідити особливості соціальної підтримки та ефективність надання соціальних послуг внутрішньо переміщеним особам в Україні.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз стану наукової розробленості проблеми захисту осіб, які вимушено покинули своє місце проживання внаслідок конфлікту, збройної окупації.
2. На основі аналізу наукової літератури розкрити основні поняття досліджуваної проблеми.
3. Проаналізувати нормативно-правову базу, що регулює питання соціально правового захисту внутрішньо переміщених осіб.

4. Проаналізувати діяльність управління праці та соціального захисту населення щодо надання соціальних послуг та соціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам.

5. Дослідити стан забезпечення соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб.

Об'єкт дослідження: діяльність держави щодо соціального та правового захисту населення.

Предмет дослідження: соціально-правовий захист внутрішньо переміщених осіб.

Для вирішення поставлених завдань було використано такі взаємодоповнювальні **методи дослідження:**

– *теоретичні:* аналіз літератури з теми дослідження для вивчення стану розробленості проблеми; аналіз, порівняння, узагальнення;

– *емпіричні:* діагностичні (анкетування, опитування), діагностична бесіда, включене спостереження, метод експертних оцінок з метою визначення особливостей соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб, контент-аналіз документації, моніторинг офіційних повідомлень органів влади.

Експериментальна база дослідження: управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради. Дослідженням було охоплено працівників управління та клієнтів з числа внутрішньо переміщених осіб, які отримують соціальні послуги.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає у визначенні особливостей здійснення соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб через надання соціальних послуг та соціальної допомоги управлінням праці та соціального захисту населення.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що матеріали дослідження можуть бути використані здобувачами вищої освіти, аспірантами, викладачами з метою ознайомлення з основами загальнотеоретичних питань організації діяльності управління праці та

соціального захисту населення, його завданнями, структурою та функціями. Представлені в дослідженні матеріали сприятимуть підготовці майбутніх фахівців соціальної сфери до здійснення соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб.

Апробація результатів дослідження. Положення і висновки дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, заходах у рамках виконання науково-дослідної теми кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Актуальні проблеми соціально-педагогічної теорії та практики» (державний реєстраційний номер 0111 U 00 75 47).

Результати дослідження доповідалися на всеукраїнських наукових семінарах та конференціях: Всеукраїнському науково-практичному семінарі «Соціальна реабілітація кризь призму міждисциплінарності» (12 травня 2023 р., Умань); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми соціальної педагогіки та соціальної роботи» (12 жовтня 2023 р., м. Умань).

Структура дослідження. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел із 67 найменувань, 2 додатків. Загальний обсяг роботи 79 сторінок.

РОЗДІЛ 1

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ ЯК СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

1.1. Стан дослідженості наукової проблеми

Проблеми правового статусу внутрішньо переміщених осіб привертають увагу багатьох вчених різних галузей. Варто виділити праці таких вчених, як І. Басова М. Кобець, А. Коршун, О. Кульга, К. Крахмальова, Є. Мінакова, В. Михайловський, Л. Наливайко, О. Передерій, Т. Середняк, О. Фесенко, О. Чепік-Трегубенко та ін. [7].

Стаття В. М Рошканюка «Міжнародні стандарти права особи на соціальний захист» (2011) присвячена висвітленню окремих особливостей поняття та змісту правовідносин у праві соціального забезпечення [58]. Автор зосереджує свою увагу на поділі соціальних правовідносин за різними критеріями, керуючись нормами міжнародного права. У дослідженні на основі проаналізованого матеріалу визначено, що міжнародні норми у сфері соціального захисту виділяють такі окремі підгалузі, у яких реалізовується право на соціальний захист, як: медичне обслуговування; допомоги на випадок хвороби; допомоги по материнству; допомоги по інвалідності; допомоги по старості; допомоги у разі втрати годувальника; допомоги у разі трудового каліцтва та професійного захворювання; допомоги по безробіттю; родинні допомоги [58].

К. В. Бориченко у статті «Соціальний захист внутрішньо переміщених сімей з дітьми» (2015) аналізує нормативну базу, що регулює питання захисту внутрішньо переміщених осіб, вказує на юридичні колізії, що виникають на законодавчому рівні [8]. Окрему увагу автор приділяє такому виду соціального захисту внутрішньо переміщених сімей з дітьми як грошова допомога, соціальне обслуговування, надання соціальних пільг, що реалізуються у грошовій, натуральній формі та у формі переваг [8].

У контексті нашого дослідження викликає зацікавлення публікація «Державна політика України щодо внутрішньо переміщених осіб у контексті виконання угоди про асоціацію. Доповідь Платформи громадянського суспільства України» (Київ, 2017.). Цей аналітичний звіт підготовлено під егідою Української сторони Платформи громадянського суспільства Україна-ЄС за сприяння проекту «Громадська синергія», що фінансується Європейським Союзом та Міжнародним фондом «Відродження». Предметом дослідження були рішення та заходи уряду, парламенту України, міністерств та відомств щодо вирішення проблем та подолання життєвих труднощів вимушено переміщених осіб у період з січня 2014 по вересень 2017 року. Були проаналізовані базові потреби ВПО: вільне пересування територією, що контролюється українською владою, а також в/із зони проведення АТО та окупованої АР Криму; можливість брати участь у виборах; забезпечення потреб в житлі, працевлаштування, інтеграції в громади; відновлення втрачених документів. За результатами проведеного аналізу, обговорення та оцінювання були розроблені рекомендації пов'язанні із необхідністю внесення змін до чинного законодавства [10].

У роботі «Правові засади соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні» (2017) Трофименко А. В. представив аналіз нормативно-правової бази України в сфері соціального захисту внутрішньо переміщених осіб [61]. Встановлено поняття «внутрішньо переміщена особа» в українському законодавстві, права та пільги, що гарантуються державою цій категорії громадян. Визначено правові вимоги до отримання політико-правового статусу внутрішньо переміщених осіб, а саме порядок оформлення довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи. Визначено недоліки нормативно-правової бази з досліджуваного питання, що потребують подальшого доопрацювання [61].

Всебічне правове та історичне вивчення питання, фактів масових вимушених переміщень на території України, законодавче регулювання, реакція на діяльність держави щодо соціального забезпечення переміщених

осіб стали предметом дослідження О. П. Ліщик «До питання визначення державного управління соціального захисту внутрішньо-переміщених осіб» (2018) [35].

У контексті нашого дослідження викликає зацікавлення стаття Н. С. Ісієвої «Теоретико-правова характеристика визначення поняття «внутрішньо переміщені особи» (2018) [25]. Проаналізовано теоретико-правові підходи до поняття «внутрішньо переміщені особи» та запропоновано авторське його визначення [25].

У статті «Правовий статус внутрішньо переміщених осіб в Україні» (2019) Т. Цимбалістий та А. Блащак дослідили теоретико-правові засади правового статусу внутрішньо переміщених осіб, проаналізували особливості їх правового статусу, проблеми у сфері надання певних благ внутрішньо переміщеним особам, а також сформулювали висновки та пропозиції, спрямовані на покращення становища внутрішньо переміщених осіб [63].

Сучасний стан державної політики у сфері соціального захисту внутрішньо переміщених осіб досліджено у статті М. В. Чічкань «Державна політика у сфері соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні: актуальні питання» (2022) [66]. Автором з'ясовано, що державна соціальна політика щодо соціального захисту внутрішньо переміщених осіб розглядається як складова державної соціальної політики та полягає у створенні організаційних, правових і соціально-економічних механізмів забезпечення реалізації конституційного права внутрішньо переміщених осіб на соціальний захист. Проаналізовано діяльність держави у сфері соціального захисту внутрішньопереміщених осіб та виділені її основні напрямки: вдосконалення нормативно-правової бази у зазначеній сфері, зокрема, законодавчого регулювання призначення грошової допомоги на проживання; запровадження інституту Уповноваженого з питань внутрішньо переміщених осіб та налагодження співпраці з міжнародними інституціями щодо

додаткових заходів із соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб та з метою залучення додаткових фінансових ресурсів [66].

Дослідженню соціальної підтримки внутрішньо переміщеним особам в умовах війни присвячена публікація Т. Павлюк та Л. Середницької (2023) [38]. Авторами розкрито зміст та особливості соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в Україні протягом 2014-2022 рр та досліджено теоретичні засади соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб. Аналіз надання соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в Україні сприяв розробці підходів до формування механізму соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в Україні [38].

У статті В. О. Боняк «Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб: сучасний стан та перспективи удосконалення» (2023) висвітлюються актуальні питання, які пов'язані із соціальним захистом внутрішньо переміщених осіб, а також пропонуються шляхи його удосконалення [7]. Звертається увага на те, що соціальний захист внутрішньо переміщених осіб є важким викликом для нашої держави. Сьогодні статус і соціальне забезпечення внутрішньо переміщених осіб потребує покращення, передусім в питаннях обліку, влаштування житлом, працевлаштування тощо. Тому створення ефективних механізмів для подолання цих проблем є запорукою нашої перемоги і подальшого успішного розвитку держави. На підставі аналізу законодавства, яке регулює основні підходи до соціального захисту внутрішньо переміщених осіб робиться висновок, що незважаючи на всі спроби законодавця врегулювати соціальний захист внутрішньо переміщених осіб, все-таки залишається чимало проблемних питань, пов'язаних з реалізацією його положень. Вказується, що держава намагається максимально швидко реагувати на виклики і проблеми, які пов'язані із соціальним захистом внутрішньо переміщених осіб. Робиться висновок, що основні зусилля держави стосовно удосконалення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб мають бути спрямовані у таких напрямках: розробити комплексний і прозорий механізм фінансування соціального захисту

внутрішньо переміщених осіб; зобов'язати місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування у прийнятті відповідних програм фінансування внутрішньо переміщених осіб на принципах прозорості, ефективності, доступності, гласності; запровадити державну програму забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб; створити фонд соціального житла і впровадити прозорий механізм його розподілу. У статті зазначається, що внутрішньо переміщені особи мають особливий статус суб'єктів соціального захисту. Властивостями статусу внутрішньо-переміщених осіб є те, що вони мають як власне статус внутрішньо-переміщеної особи, так і можуть мати інший статус суб'єкта соціального забезпечення (пенсійного, по безробіттю, вагітності і догляду за дитиною, інвалідності тощо). Звертається увага на те, що спеціальний правовий статус внутрішньо переміщеної особи передбачає не тільки її особливі права на соціальний захист, але й обумовлює виконання певних обов'язків [7].

Методологічні та практичні аспекти системи соціального захисту населення як об'єкта державної політики розкрито у монографії М. Кравченко, де докладно висвітлено проблеми та суперечності формування системи соціального захисту населення, розглянуто фактори, що стримують створення сучасної такої системи в українському суспільстві; у І. Ярошенко, яка аналізує організаційно-правові форми соціального забезпечення та державно-правові засади соціального захисту населення, визначає види соціальних виплат, підстави та порядок їх призначення в Україні; у роботі А. Халецької, де осліджено теоретичні та практичні аспекти державного управління соціальним захистом населення в Україні. Економічні питання соціального захисту населення висвітлено в навчальних посібниках і монографіях В. Бодрова, О. Кілієвича, І. Розпутенка і О. Романюк [11].

Дисертація В. Литвиненко є одним із перших комплексних монографічних досліджень правового регулювання соціальних послуг у сфері соціального захисту населення, у процесі якого сформульовано нові теоретичні положення щодо соціальних послуг як правового явища [23].

У контексті цього наукового дослідження корисними виявилися результати монографічного дослідження авторського колективу Центру перспективних досліджень Міністерства соціальної політики України та НАН України «Соціальні послуги в Україні: теоретичні та практичні аспекти» [23].

Увагу автора привернули такі аспекти дослідження монографії: теоретико-методологічні засади визначення та запровадження соціальних послуг в Україні; механізм моніторингу, контролю та оцінювання ефективності таких послуг; методика розрахунку вартості соціальних послуг для бездомних осіб [23].

У зв'язку із збільшенням кількості внутрішньо переміщених осіб гостріше постало питання врегулювання їх статусу. Для того, щоб полегшити роботу спеціалістам, що займаються питаннями внутрішньо переміщених осіб, було розроблено методичні матеріали щодо забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб та цивільного населення, які постраждали від військової агресії РФ проти України. У них детально прописана процедура отримання довідки про взяття на облік внутрішньо переміщених осіб, зазначено перелік документів, що потрібно подати, подано роз'яснення, яким чином діяти в разі неможливості подати той чи інший документ. У матеріалах також зазначено вичерпний перелік підстав для скасування довідки [17].

В аналітичній записці «Забезпечення соціального захисту дітей внутрішньо переміщених осіб» розглянуто проблеми, з якими стикаються діти внутрішньо переміщених осіб, у психологічній, освітній, оздоровчій, соціальній, правовій сфері. Проаналізовано стан соціального захисту дітей внутрішніх переселенців та якість надання державою соціальних послуг цій категорії осіб. Надано пропозиції щодо можливих шляхів покращення соціального забезпечення дітей внутрішньо переміщених осіб [19].

Практичну спрямованість має дослідження «Захист прав внутрішньо переміщених осіб: аналіз та рекомендації щодо вдосконалення нормативно-правової бази (станом на 1 березня 2018 р.)» [21]. Основу для підготовки цього аналітичного звіту становлять звернення громадян, отримані під час роботи

гарячої лінії та он-лайн приймальні громадської організації «Донбас СОС», а також дані дослідження, яке в травні-липні 2017 року проводили представники Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за методологією, розробленою експертами громадської організації «Громадський холдинг “ГРУПА ВПЛИВУ”». У звіті також досліджено інформацію, розміщену на офіційних ресурсах органів державної влади, органів місцевого самоврядування, звіти міжнародних і національних неурядових організацій, які займаються вирішенням проблем внутрішньо переміщених осіб та громадян, які проживають на тимчасово непідконтрольній території Донецької та Луганської областей¹, а також на тимчасово окупованій території України [21].

У рамках публікації окреслено переважну більшість проблем, з якими стикаються внутрішньо переміщені особи. Крім визначення правового підґрунтя та опису основних прав та свобод внутрішньо переміщених осіб і громадян, які постійно проживають на тимчасово окупованій території Донецької та Луганської областей, у цьому дослідженні також проаналізовано основні проблеми щодо кожного права чи визначеної теми та підготовлено практичні рекомендації з їх усунення. Зокрема кожний із розділів цього аналітичного звіту містить перелік і стислий опис змісту проблематики та конкретні рекомендації з їх вирішення [21].

Результатом вивчення проблематики соціального забезпечення внутрішньо переміщених осіб через звернення громадян, що були отримані під час роботи «гарячої лінії», правової онлайн-приймальні, досліджень юристів вторинної правової допомоги Громадської організації «Донбас SOS» став посібник «Соціальні права внутрішньо переміщених осіб: особливості їх реалізації» (2020) [67]. Цей практичний посібник ґрунтується на аналізі національного законодавства у сфері деяких видів соціального забезпечення внутрішньо переміщених осіб, практики його застосування, інформації, розміщеної на ресурсах органів державної влади, органів місцевого самоврядування, звітів міжнародних та національних організацій,

які займаються проблематикою внутрішньо переміщених осіб, судової практики всіх ланок судової системи в Україні та практики Європейського суду з прав людини.

У ньому узагальнено практичні, ефективні та актуальні алгоритми, наданні корисні поради щодо застосування відповідних положень законодавства у сфері соціального забезпечення внутрішньо переміщених осіб, а також реалізації та захисту своїх прав особами, що проживають на тимчасово окупованих територіях України.

Основу посібника становлять тематичні розділи, що містять інформацію про законодавче регулювання та особливості реалізації прав внутрішньо переміщених осіб у сфері соціального захисту, розкривають проблемні питання під час реалізації їхнього права на соціальний захист [67].

Аналітична записка «Повернутись додому: експрес картування потреб та очікувань внутрішньо переміщених осіб у Львівській області» (2022) містить результати дослідження потреб та планів внутрішньо переміщених осіб у Львівській області [39]. У документі представлено загальну характеристику профілю внутрішньо переміщених осіб у Львівській області, розглянуті основні потреби внутрішньо переміщених осіб, зокрема забезпеченість житлом, гуманітарною та фінансовою підтримкою, реалізація спеціальних потреб, професійного життя, ділова та соціальна активність ВПО, а також планування майбутнього, напрацьовані рекомендації для цільових аудиторій [39].

Окреслення та розробка підходів до вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб стали предметом дисертаційних досліджень.

Дисертація К. Крахмальової «Адміністративно-правове забезпечення статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні» (2017) є одним із вагомих у вітчизняній юридичній науці адміністративного права досліджень теоретичних і практичних проблем адміністративно-правового забезпечення статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні з урахуванням закордонного досвіду у зазначених сферах [31]. У роботі наведені теоретичні узагальнення

та шляхи вдосконалення і нові вирішення наукового завдання щодо адміністративно-правового забезпечення статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні [31].

Першим у вітчизняній науці спеціальним комплексним дослідженням статусу внутрішньо переміщеної особи як суб'єкта права соціального забезпечення стала дисертація І. Басової «Внутрішньо переміщена особа як суб'єкт права соціального забезпечення» (2019). Дослідницею проаналізовано зарубіжний досвід соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб, подано шляхи імплементації позитивного досвіду інших країн в законодавство України. У роботі не лише проаналізовано шляхи реалізації соціального захисту різних категорій населення з числа внутрішньо переміщених осіб, а й подано пропозиції про вдосконалення чинного законодавства України [3].

Проблеми внутрішньої вимушеної міграції стали предметом дисертаційного дослідження О. Я. Капінус «Особливості державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні» (2021) [27]. Дослідницею було розроблено періодизацію змін у системі державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб в незалежній Україні з урахуванням напрямів її трансформації.

Узагальнення зарубіжного досвіду реалізації державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб, дозволило з'ясувати результативні практики у зазначеній сфері (зокрема, у створенні координаційних структур для взаємодії державних органів влади з міжнародними організаціями) та на їх основі розробити пропозиції їх адаптації до умов України [27].

Комплексним дослідженням правового регулювання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні є дисертація Т. Р. Кульчицького. У роботі «Правове регулювання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні» (2022) охарактеризовано правовий статус внутрішньо переміщеної особи як суб'єкта права на соціальний захист; визначено поняття соціального захисту внутрішньо переміщених осіб та

досліджено юридичні гарантії соціального захисту внутрішньо переміщених осіб; охарактеризовано соціальні виплати, що надаються внутрішньо переміщеним особам; з'ясовано специфіку їхнього пенсійного забезпечення; проаналізовано правові питання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб у правовідносинах зайнятості; розкрито гарантії реалізації ними права на житло; охарактеризовано послуги соціальної інтеграції та реінтеграції як вид соціального захисту внутрішньо переміщених осіб [33]. Досліджено систему юридичних норм, які визначають правові умови та процедуру соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, зобов'язаних суб'єктів, способи захисту порушених прав та відповідальність у зазначеній сфері відносин. Аргументовано, що відсутність єдиного нормативно-правового акту у сфері забезпечення внутрішньо переміщених осіб соціальними виплатами негативно впливає на комплексність та ефективність їхнього соціального захисту [33].

У монографічному дослідженні А. Л. Клименко «Стандарти і гарантії соціального забезпечення: міжнародно-правовий і вітчизняний контекст» (2019) на підставі аналізу доктринального доробку юридичної науки в цілому, і права соціального забезпечення зокрема, а також порівняння приписів національного й міжнародного законодавств й правозастосовної практики, визначено суть міжнародно-правових стандартів та гарантій соціального забезпечення, надано їх характеристику, виявлено напрями розвитку й вдосконалення вітчизняної нормативно-правової бази у сфері соціального забезпечення [28]. Крім того, завдяки всебічному вивченню поглядів науковців і документів, простежено еволюцію як соціальних прав у міжнародних актах і в зарубіжному законодавстві, так і вчення про основні соціальні права людини у вітчизняній науці права соціального забезпечення, встановлено обсяг і зміст соціальних прав індивіда; визначено місце соціальних прав у системі прав людини, їх загальні риси; охарактеризовано механізм взаємодії міжнародного й національного законодавств у сфері соціального забезпечення; доведено існування взаємозв'язку між основними соціальними правами і міжнародно-правовими стандартами соціального

забезпечення, з'ясовано їх роль у розбудові моделі соціальної та правової держави; розкрито специфіку прав людини на соціальне забезпечення і на достатній життєвий рівень; сформульовано дефініції правових конструкцій «соціальні права», «міжнародно-правові стандарти соціального забезпечення», «всеосяжність права на соціальне забезпечення», «достатній життєвий рівень»; надано науково обґрунтовані пропозиції щодо нормативного закріплення соціальних прав в актах чинного законодавства України з урахуванням міжнародно-правових стандартів соціального забезпечення [28].

Аналіз наукових джерел засвідчив, що тема внутрішньо переміщених осіб є важливою в галузі громадських наук, зокрема політології, соціології, правознавстві та гуманітарних науках. У публікаціях дослідники аналізують причини внутрішньої міграції, зосереджують увагу на проблемах внутрішньо переміщених осіб, оцінюють ефективність заходів із захисту та підтримки.

Таким чином, аналіз наукових джерел із теми дослідження дозволив з'ясувати, що вітчизняний науковий обіг містить розвідки, що стосуються теоретико-методологічних та прикладних засад соціально-педагогічної та соціальної роботи зокрема, обґрунтування механізму реалізації соціального захисту населення, розробки питань соціального обслуговування, оптимізації та адресності соціальних послуг, їх державного управління та нормативно-правового забезпечення.

2.1. Понятійно-категоріальний апарат дослідження

Держава виступає гарантом прав і свобод людей, їх майнових інтересів і має забезпечити захист і життєво-необхідні умови внутрішньо переміщених осіб.

Враховуючи вищезазначене, соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб стає необхідним інструментом реалізації бюджетної, соціальної та економічної політики держави на сучасному етапі розвитку

країни та предметом наукових досліджень, що обумовило актуальність теоретичного обґрунтування основних засад соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб [38].

В Україні вперше термін «внутрішньо переміщена особа» з'явився у 2014 р. у зв'язку з російсько-українською війною внаслідок якої люди були змушені покинути тимчасово окуповані території Донецької та Луганської областей України та АР Крим [38].

Аналіз праць науковців засвідчив, що протягом певного періоду підходи до розуміння поняття «внутрішньо переміщені особи» змінювалися. Так, Г. Гудвін-Гілл (1997) визначає внутрішньо переміщених осіб як осіб, котрі змушені раптово тікати у великих кількостях у результаті збройного конфлікту, внутрішньої ворожнечі, систематичних порушень прав людини або стихійних лих і перебувають на території власної країни [35, с. 9].

Ототожнюючи поняття «внутрішньо переміщена особа» та «переселенець», автор зазначає, що фактично внутрішньо переміщені особи – це особи, які підпадають під визначення «вимушені переселенці», але які покинувши місце свого постійного проживання залишаються у країні своєї громадянської належності і можуть користуватися її захистом [35, с. 10].

Водночас М. Ніколайчук (2005) зазначає, що внутрішньо переміщені особи – це специфічна цільова група реалізації міграційної політики, якій притаманні різноманітні ознаки, детерміновані особливими потребами, особистісними характеристиками та впливами зовнішнього середовища [35, с. 10].

Т. Титаренко (2011) вважає, що внутрішньо переміщена особа виступає суб'єктом міграції, яка залишила постійне місце проживання та шукає притулку та території власної держави [35, с. 10].

Як зазначає Н. Прокушева (2011), внутрішньо переміщені особи – категорія вимушеної міграції, використовується поряд із поняттями «біженці» і «переміщені особи» [35, с. 10].

Дослідник Г. Тимчик (2014) запропонував таке визначення – це «особи, змушені раптово тікати зі своїх будинків у великих кількостях у результаті збройного конфлікту, внутрішньої ворожнечі, систематичних порушень прав людини або стихійних лих і знаходяться на території власної країни» [35, с. 10–11].

Як зазначає Н. Тищенко, внутрішньо переміщені особи – це люди або групи людей, які були змушені залишити свої домівки або місця проживання для того, щоб уникнути наслідків озброєного конфлікту, ситуацій насильства, порушень прав людини, стихійних лих чи техногенних катастроф, які не перетнули визнаний на міжнародному рівні державний кордон країни [16]. Тоді як Г. Капліна вважає, що внутрішньо переміщені особи – це особи, які підпадають під визначення вимушені переселенці, але які, покинувши місце свого постійного проживання, залишаються в країні своєї громадянської належності та можуть користуватися її захистом [35, с. 11].

Агенство Організації Об'єднаних націй у справах біженців (2014) вважає, що внутрішньо переміщеними особами називають людей, які змушені покинути свої місця проживання і тікати до інших регіонів своєї країни, внаслідок загрози насильства чи переслідувань через масові порушення громадського ладу, воєнні дії чи іноземну інтервенцію та окупацію [35, с. 9].

Правовий нігілізм, який має місце на законодавчому рівні, та неоднакове застосування і тлумачення поняття «внутрішньо переміщені особи» як у нормативно-правових актах, так і серед науковців призводить до ускладнення визначення правового статусу останніх та їх дискримінації [25].

Поняття «внутрішньо переміщена особа» пройшло тривалий шлях від його використання вперше до закріплення його суті на законодавчому рівні.

Вперше у вітчизняному законодавстві було закріплено визначення внутрішньо переміщеної особи Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [48]. У першій редакції вказаного закону такою особою визначався громадянин України, який постійно проживає в Україні, якого змусили або який самостійно покинув своє місце

проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, масових порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру (редакція ЗУ від 20.10.2014) [47]. Згодом у вищезазначений Закон було внесено зміни, у тому числі до тлумачення самого визначення «внутрішньо переміщена особа» [25,с. 71]. За діючою редакцією Закону відповідно до ст. 1 внутрішньо переміщена особа – це громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яка залишила або покинула своє місце проживання в результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру – тобто обставин, визначених у ст.1 Закону [48].

Дати виникнення обставин, зазначених у ст.1 Закону:

- 20 лютого 2014 року – АР Крим та м. Севастополь;
- 7 квітня 2014 року – Донецька та Луганська області;
- 24 лютого 2022 року – Волинська, Дніпропетровська, Житомирська, Запорізька, Київська, Миколаївська, Одеська, Сумська, Харківська, Херсонська, Чернігівська області та м. Київ.

Проте на додаткові державні гарантії внутрішньо переміщена особа матиме право тільки після взяття на облік внутрішньо переміщених осіб [17].

Ознаки, що характеризують внутрішньо переміщених осіб такі:

- вони є фізичними особами;
- мають громадянство України;
- можуть не мати громадянства України, проте перебувають і постійно проживають на території України на законних умовах;
- під час зміни місця проживання не перетинають державний кордон України;

– змушені залишити своє місце проживання у результаті надзвичайних ситуацій [63, с. 128].

Відповідно до міжнародно правових стандартів забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб є сукупністю принципів і норм міжнародного права, втілених у міжнародно-правових угодах щодо прав внутрішньо переміщених осіб, до яких прагне будь-яка цивілізована держава як член світового співтовариства. У вузькому значенні – це заснований на нормах міжнародного права порядок дій, спрямованих на гарантування, захист, охорону прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, а також відновлення цих прав міжнародними та національними органами [63, с. 127].

Одні вчені розглядають соціальний захист як синонім поняття соціальне забезпечення, визначаючи його як матеріальне забезпечення спричинене обставинами соціальної природи [33, с. 44].

Інша група науковців, аргументовано покликаючись на норми Основного Закону України, тлумачить поняття соціального захисту, пов'язуючи його із економічними та правовими гарантіями реалізації всіх соціальних прав особи [30]. Підтвердження такого висновку, на нашу думку, міститься у ст. ст. 46, 47, 48 Конституції України [30] лише з таким уточненням, що реалізація соціальних прав є сферою соціального захисту у межах, щоб забезпечити особі чи сім'ї стандарти, визначені Основним Законом України. Тут слід зазначити, що метою соціального захисту є забезпечення рівня життя громадян не нижче від прожиткового мінімуму, встановленого державою, та попередження соціальної напруженості в суспільстві, яка може бути зумовлена майновою, расовою [33, с. 44].

Нарешті, третя група вчених обґрунтовує зміст соціального захисту через спрямовану на забезпечення формування й розвитку повноцінної особистості, виявлення й усунення негативних/шкідливих чинників у її житті, створення умов для самовизначення та самореалізації діяльність держави, що, на нашу думку, є близьким за змістом та переформулюється із ширшим за змістом поняттям соціальна політика [4, с. 36; 37, с. 46; 44, с. 20;]. Так, під соціальною

політикою розуміють систему заходів, спрямованих на здійснення соціальної функції держави, забезпечення соціальних, культурних прав та інтересів людини, добробуту, соціального розвитку та підвищення рівня життя населення [64, с. 84; 33, с. 44].

Під соціальним захистом (у вузькому значенні) прийнято розуміти соціально-захисну діяльність держави щодо убезпечення населення від негативних наслідків соціальних ризиків, тобто таких подій, за яких виникає небезпека втрати матеріальних засобів для задоволення першочергових (базових) потреб, необхідних для збереження і відтворення повноцінного життя як члена людського суспільства [6, с. 58; 66, с. 124].

Усі соціальні ризики, залежно від джерела фінансування, поділяють на страхові та нестрахові.

Настання у житті людини нестрахових соціальних ризиків є здебільшого непередбачуваним та вони не охоплюються системою загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Держава бере на себе обов'язок підтримати людину у разі настання певних нестрахових соціальних ризиків, регламентуючи механізм їх забезпечення на законодавчому рівні.

Визнання державою тих чи інших складних життєвих обставин підставами для набуття права на додаткові види соціального захисту поза страховою системою зумовлено соціальною спрямованістю державної політики (інвалідність, бездомність, безпритульність, сирітство, самотність, часткова або повна втрата рухової активності та ін.), а також особливою значущістю таких соціальних ризиків, що не дозволяє державі залишитись осторонь (соціальні ризики спричинені екологічними катастрофами, техногенними аваріями, воєнними діями та ін.). Внутрішнє переміщення в досліджуваному аспекті належить саме до нестрахових соціальних ризиків, настання якого в житті людини, за умов, чітко передбачених у законодавстві, надає їй право на додаткові види соціального захисту [66, с. 124].

Т. Кульчицький розглядає соціальний захист внутрішньо переміщених осіб як систему державних, територіальних та недержавних організаційно-правових заходів законодавчо обов'язкового чи добровільного характеру, які застосовуються для задоволення соціальних потреб осіб, зумовлених обставинами, передбаченими Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», та спрямовані на ефективну інтеграцію цих осіб за новим місцем проживання, а також створення умов для забезпечення їм гідного рівня життя [27, с. 58; 66, с. 125].

Право на соціальний захист як складова правового статусу внутрішньо переміщених осіб реалізується відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [48].

По-перше, із змісту ст. 2 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» робимо висновок про прямий взаємозв'язок права на соціальний захист та інтеграції зазначеної групи осіб за новим місцем проживання [48]. Таке ж трактування змісту соціального захисту впливає із прийнятих на Європейському форумі Європейського Союзу стандартах. Зокрема, політику соціального захисту в державах було запропоновано розвивати у напрямках соціального забезпечення, отримання освіти, охорони здоров'я, забезпечення житлом, надання соціальних послуг, соціальної інтеграції тощо [33].

Про сутнісне наповнення поняття соціальний захист, яке використовується Верховною Радою України можемо судити через аналіз Рекомендацій парламентських слухань «Державні гарантії соціального захисту учасників антитерористичної операції, Революції Гідності та членів їхніх родин: стан і перспективи» [33].

Його складовими є:

- медичне забезпечення та санаторно-курортне лікування,
- пільги соціального характеру (з оплати житлово-комунальних послуг, користування житлом, придбання палива, оплати за проїзд тощо),
- забезпечення житлом, земельними ділянками,

- виплати соціального характеру (одноразові/систематичні соціальні допомоги, пенсійне забезпечення),
- забезпечення трудових прав;
- забезпечення засобами реабілітації,
- здобуття професійно-технічної та вищої освіти [33, с. 51].

Основні завдання системи соціального захисту з урахуванням найпоширеніших проблем інтеграції внутрішньо переміщених осіб визначено у Комплексній державній програмі щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції. Такими названо:

- 1) соціальна невизначеність через продовження міжнародного збройного конфлікту, відсутність можливостей знайти гідне житло та облаштувати побут на новому місці;
- 2) існування загрози соціального відторгнення внутрішньо переміщених осіб у сфері трудових відносин через невідповідність кваліфікацій локальним ринкам праці, відсутність робочих місць за потрібними спеціальностями;
- 3) підвищення ризику бідності через проблему доступу до локальних ринків праці та/або відсутністю або низькою часткою доходів, зокрема від різних форм зайнятості;
- 4) неефективність юридичних механізмів захисту прав на локальному рівні [33, с. 55].

Аналіз досліджень, у яких розглядаються проблеми соціально-правового захисту у особистості показав, що вперше в Україні «охоронно-захисний» термін ввела українська учена Л. І. Міщик у 1997 році. Вона визначила предмет даного напряму, що вивчає особливості організації правового виховання, виховні можливості соціального середовища та оптимальні умови соціалізації особи.

Понятійно-смісловое наповнення термінів «соціально-правова діяльність» та «соціально-правовий захист населення» у 2008 подала І. М. Ковчина у монографічному дослідженні «Підготовка майбутніх

соціальних педагогів до соціально-правової роботи». Була охарактеризована соціально-педагогічна система захисту прав та інтересів різних категорій населення з урахуванням індивідуального, вікового, етнопонаціонального, соціального і професійного досвіду на основі законів, норм, правил і традицій людської спільноти [29].

Соціально-правовий захист населення вона розглядає як соціально-педагогічну систему захисту прав та інтересів різних категорій населення з урахуванням індивідуального, вікового, етнопонаціонального, соціального і професійного досвіду на основі законів, норм, правил і традицій людської спільноти [29, с. 27].

Більш широке визначення поняття «соціально-правовий захист» подають автори «Енциклопедії для фахівців соціальної сфери». Вони розглядають соціально-правовий захист як систему соціальних, правових та економічних заходів і гарантій, які реалізуються державними і недержавними організаціями, спрямовану на виявлення, попередження та нейтралізацію впливу на життєдіяльність людини негативних чинників (соціальних ризиків) з метою дотримання прав людини, забезпечення гідних умов і рівня життя кожного члена суспільства [18, с. 297].

Соціально-правовий захист класифікують за різними обставинами, а саме:

- на підставі об'єкта захисту (виду правовідносин) – соціально-правовий захист у сферах: праці, соціального забезпечення, охорони здоров'я, охорони навколишнього середовища, освіти, культури тощо;
- за суб'єктами, що здійснюють соціально-правовий захист: державний соціально-правовий захист, недержавний соціально-правовий захист;
- за суб'єктами, які отримують соціально-правовий захист: соціально-правовий захист літніх людей, осіб з інвалідністю, робітників найманої праці, окремих видів службовців державної служби, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, сімей з дітьми, одиноких матерів,

багатодітних матерів, безробітних, ветеранів війни, потерпілих від техногенних катастроф тощо [18, с. 297].

Д. А. Чижов пропонує об'єднане поняття соціально-правового захисту людини в умовах військових конфліктів. За автором, це – регламентована і врегульованої нормами права діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, організацій та громадських об'єднань щодо реалізації законодавчо закріплених заходів економічного, соціального і правового характеру для подолання нею (людиною) складних життєвих обставин і якнайшвидшої соціальної адаптації в нових умовах [69, с. 9].

Дещо раніше зазначене поняття було розглянуто К. Ю. Мельником [36, с. 16]. Пропоноване вченими визначення, на нашу думку, охоплює своїм змістом категорію «юридичні гарантії соціального захисту» [33, с. 46].

Таким чином, не дивлячись на різні точки зору щодо розуміння категорії «соціальний захист», можна зробити загальний висновок, що їх об'єднує те, що під соціальним захистом розуміється лише той обсяг соціальних гарантій, що надається безпосередньо державою, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, благодійними фондами.

Отже, соціальний захист внутрішньо переміщених осіб слід розглядати як систему державних, територіальних та недержавних організаційно-правових заходів законодавчо-обов'язкового чи добровільного характеру, які застосовуються з метою задоволення соціальних потреб осіб, зумовлених обставинами, передбаченими Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», та спрямовані на ефективну інтеграцію цих осіб за новим місцем проживання, а також створення умов для забезпечення їм гідного рівня життя.

У параграфі нами розглянуто різні теоретичні погляди щодо тлумачення поняття «внутрішньо переміщена особа». Різні визначення поняття зумовлені різними підходами та обставинами, що зумовили внутрішнє переміщення осіб.

1.3. Законодавче забезпечення соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб

Гарантії дотримання прав, свобод та законних інтересів внутрішньо переміщених осіб встановлюють Конституція та закони України, інші нормативні акти, міжнародні договори.

Окремої міжнародної конвенції про права внутрішньо переміщених осіб немає. Основними міжнародними стандартами щодо прав і свобод внутрішньо переміщених осіб є Керівні принципи з питання переміщення осіб у середині країни, сформовані Представником Генерального секретаря ООН з питань внутрішньо переміщених осіб 1998 р. Головною ідеєю керівних принципів є те, що національна влада зобов'язана і відповідальна щодо надання правового захисту та гуманітарної допомоги переміщеним у середині країни особам, які перебувають під її юрисдикцією, а у випадках, коли держава немає можливості забезпечити фізичний захист і надати допомогу своїм громадянам, вона повинна звернутись за допомогою та приймати її ззовні [63, с. 127].

Основи нормативно-правового регулювання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, у тому числі сімей з дітьми, були закладені у ст. 20 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 р., якою передбачене право осіб, які постраждали від терористичного акту, на соціальну, психологічну, медичну, професійну реабілітацію, а також на правову допомогу і житло, сприяння у працевлаштуванні, що здійснюються за рахунок державного бюджету [45].

Наступним документом, спрямованим на врегулювання правового статусу внутрішньо переміщених осіб, був Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» [47]. Він був прийнятий Верховною Радою України 15 квітня 2014 р. і лише 20 жовтня 2014 р. – Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [48; 8, с. 88.].

Стаття 46 Конституції України гарантує кожній особі право на соціальний захист. Право на соціальний захист включає в себе правомочність особи отримувати пенсію, соціальну допомогу допомоги у разі втрати годувальника чи працездатності та інші [30].

Гарантоване Конституцією України право на соціальний захист знайшло своє відображення у нормативно-правових актах, які регулюють правове становище внутрішньо переміщених осіб та їх соціальний захист, зокрема у Законі України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [48], Постановах Кабінету Міністрів України від 01 жовтня 2014 року № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб» [54], від 8 червня 2016 року № 365 «Деякі питання здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам», від 20.03.2022 № 332 «Порядок надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам» [42], від 30.03.2023 р. № 446 «Про затвердження порядку реєстрації, перереєстрації зареєстрованих безробітних та ведення обліку осіб, які шукають роботу» [53], від 26.06.2019 № 582 «Порядок формування фондів житла для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб і порядку надання в тимчасове користування житлових приміщень з фондів житла для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб» [43] та інших.

Вказане законодавство свідчить про існування особливого правового статусу внутрішньо переміщеної особи. Внутрішньо переміщені особи є особливими суб'єктами соціального захисту, а представлені нормативно-правові акти визначають особливості їх соціального захисту. Підставою для отримання статусу внутрішньо переміщеної особи є підстави, які виникли для особи і які передбачені у ст. 1 Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», а саме змушення особою залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [48].

Цей же закон встановлює права та пільги, якими користуються внутрішньо переміщені особи, серед яких, права на:

- захист від примусового внутрішнього переміщення або примусового повернення на покинуте місце проживання (ст.3);
- забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації, на одержання реабілітаційних послуг відповідно до законодавства за місцем проживання;
- продовження здобуття певного освітнього рівня на території інших регіонів України за рахунок коштів державного бюджету або інших джерел фінансування;
- отримання матеріального забезпечення, страхових виплат та соціальних послуг за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності і від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності (ст. 7);
- єдність родини;
- інформацію про долю та місцезнаходження зниклих членів сім'ї та близьких родичів;
- достовірну інформацію про наявність загрози для життя та здоров'я на території її покинутого місця проживання, а також місця її тимчасового поселення, стану інфраструктури, довкілля, забезпечення її прав і свобод;
- створення належних умов для її постійного чи тимчасового проживання;
- оплату вартості комунальних послуг в місцях компактного поселення внутрішньо переміщених осіб;
- забезпечення органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та суб'єктами приватного права можливості безоплатного тимчасового проживання (за умови оплати особою вартості

комунальних послуг) протягом шести місяців з моменту взяття на облік внутрішньо переміщеної особи;

- для багатодітних сімей, інвалідів, осіб похилого віку цей термін може бути продовжено;
- сприяння у переміщенні її рухомого майна;
- сприяння у поверненні на попереднє місце проживання;
- забезпечення лікарськими засобами у випадках та порядку, визначених законодавством;
- надання необхідної медичної допомоги в державних та комунальних закладах охорони здоров'я;
- влаштування дітей у дошкільні та загальноосвітні навчальні заклади;
- отримання соціальних та адміністративних послуг за місцем перебування;
- проведення державної реєстрації актів цивільного стану, внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання за місцем перебування;
- безкоштовний проїзд для добровільного повернення до свого покинутого постійного місця проживання у всіх видах громадського транспорту у разі зникнення обставин, що спричинили таке переміщення;
- отримання гуманітарної та благодійної допомоги (ст. 9) [48; 61].

Виникнення права на соціальний захист у внутрішньо переміщеної особи пов'язане із моментом взяття її на облік та реєстрацією у Єдиній інформаційній базі даних про внутрішньо переміщених осіб. Важливим є те, що факт реєстрації особи та отримання нею довідки про взяття на облік, як внутрішньо переміщену особу є безстроковим, крім випадків, які містяться у ст. 12 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [48].

Властивостями правового статусу внутрішньо-переміщених осіб є те, що вони мають як власне статус внутрішньо-переміщеної особи, так і можуть

мати інший статус суб'єкта соціального забезпечення (пенсійного, по безробіттю, вагітності і догляду за дитиною, інвалідності тощо). Наприклад, особа може бути пенсіонером і отримати статус внутрішньо переміщеної особи. Або особа отримувала допомогу по безробіттю, інвалідності і паралельно отримала статус внутрішньо переміщеної особи. Звідси виникають питання подвоєння статусу такої особи як суб'єкта соціального забезпечення. З одного боку особа має право на пенсійне забезпечення, інші соціальні виплати, з іншого – отримати допомогу як суб'єкт, що має статус внутрішньо переміщеної особи. В цьому контексті не можна не звернути увагу на те, що вимушене переселення такої особи в іншу місцевість покладає на неї додатковий обов'язки, отримати статус внутрішньо переміщеної особи та стати на відповідний облік, повідомляти про зміну місця проживання, подавати правдиві відомості про себе тощо. Отже, в будь-якому разі реалізувати свої права на соціальний захист особа може лише після отримання довідки про її статус, як внутрішньо переміщеної особи і внесення відповідних відомостей до реєстру. Таким чином, спеціальний правовий статус внутрішньо переміщеної особи передбачає не тільки її особливі права на соціальний захист, але й покладає певні обов'язки [7, с. 21].

Основним нормативно-правовим актом, який встановлює гарантії дотримання прав, свобод та законних інтересів внутрішньо переміщених осіб є Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [48]. Підставою для взяття на облік внутрішньо переміщеної особи є проживання на території, де виникли обставини, зазначені в статті 1 цього Закону, на момент їх виникнення, зокрема, залишення свого місця проживання з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту.

Статус внутрішньо переміщеної особи може надати:

– отримання безоплатного тимчасового проживання протягом 6 місяців з моменту взяття на облік внутрішньо переміщених осіб. Для багатодітних сімей, осіб з інвалідністю, осіб похилого віку цей термін може бути продовжено;

- щомісячну адресну допомогу;
- отримання соціальних та адміністративних послуг за місцем перебування, зокрема соціальних виплат, пенсії;
- забезпечення ліками;
- гуманітарну та благодійну допомогу тощо.

Для отримання допомоги потрібно мати при собі такий пакет документів:

- паспорт;
- ідентифікаційний код платника податків;
- свідоцтво про народження неповнолітніх дітей;
- довідка про взяття на облік як внутрішньо переміщена особа

Реалізація права на житло здійснюється шляхом:

- виплати проживання внутрішньо переміщеним особам;
- тимчасового розміщення (гуртожитки, готелі, соц/центри тощо);
- фінансова підтримка власників житла, що надає тимчасовий

прихисток внутрішньо переміщеним особам.

Механізм надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам унормовано Порядком, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 332 «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам» [13].

Право на отримання допомоги на проживання мають:

- громадяни, які перемістилися з територій, де ведуться бойові дії, або тих, які знаходяться в тимчасовій окупації чи в оточенні (блокуванні);
- громадяни, чиє житло зруйноване або непридатне для проживання внаслідок пошкодження, і які подали заявку на відшкодування, зокрема через єдиний державний вебпортал електронних послуг.

Питання взяття (зняття) внутрішньо переміщених осіб на облік громадян, які потребують житло для тимчасового проживання, а також деякі заходи з формування фондів житла, призначених для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб, регулюються такими нормативними актами:

- Порядок формування фондів житла, призначеного для тимчасового проживання, обліку та надання такого житла для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб;

- Порядок викупу, будівництва житла з метою передачі для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб;

- Порядок та умови надання субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на викуп, будівництво житла з метою передачі для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб [20].

11 липня 2023 року Кабінет Міністрів України прийняв в постанову «Деякі питання підтримки внутрішньо переміщених осіб» [15].

Відповідно до цієї постанови право на допомогу мають:

- внутрішньо переміщені особи, житло яких зруйноване або не придатне до проживання через збройну агресію РФ;

- внутрішньо переміщені особи, які перемістилися з територій, зазначених у переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих РФ;

- діти, які народилися у внутрішньо переміщених осіб.

Постановою змінюється механізм виплат:

- запроваджуються критерії та умови призначення виплат відповідно до майнового стану і терміну перебування за кордоном.

- розмір виплат становить 3000 грн для людей з інвалідністю та дітей і 2000 грн – для інших людей.

- у разі подання заяви (в тому числі через застосунок «Дія») до набрання чинності цих змін люди, які мали право на допомогу, починають отримувати виплати з місяця, в якому подано заяву [15].

Виплати для внутрішньо переміщених осіб, які отримували допомогу до 1 серпня 2023 року відповідно до порядку, допомога автоматично продовжується на 6 місяців усім внутрішньо переміщеним особам, крім тих, які:

- повернулися до покинутого місця проживання;

- перебувають за кордоном понад 30 днів поспіль та станом на 1 серпня 2023 р. не повернулися в Україну (крім тих, які мають для цього обґрунтовані підстави);

- відбувають покарання в місцях позбавлення волі;

- засуджені за злочин проти основ національної безпеки або оголошені у розшук.

Також наголошується на тому, що з 1 вересня 2023 р. виплата не продовжується людям, яким її було автоматично продовжено, якщо після набрання чинності постановою вони вчиняли будь-яку дію, що зазначена вище.

Допомога не призначається людям, які:

- станом на день звернення по допомогу перебували за кордоном більше 30 днів поспіль або більше 60 днів сукупно протягом шестимісячного періоду отримання допомоги;

- після пошкодження чи руйнування житлового приміщення внаслідок військової агресії РФ зареєстрували або задекларували місце проживання у ньому (крім дітей);

- засуджені за злочин проти основ національної безпеки або оголошені в розшук.

Постановою також визначено підстави для припинення допомоги ВПО. Зокрема зазначено, що надання допомоги припиняється з наступного місяця, якщо:

- виникають обставини, які впливають на право отримання допомоги (за результатами щомісячної верифікації отримувачів допомоги);

- вже визначено дату завершення бойових дій (окупації) для населеного пункту, з якого людина перемістилася;

- людина не пройшла перевірку фактичного місця проживання;

- житло людини відновлено або її забезпечили житлом для постійного/тимчасового проживання (крім місць компактного поселення);

- людина повернулася до покинутого місця проживання;

- людину засуджено за злочин проти основ національної безпеки або оголошено у розшук;
- людина виїхала за кордон на постійне місце проживання;
- людина перебувала за кордоном понад 30 днів поспіль або більше 60 днів сукупно протягом шестимісячного періоду отримання допомоги.

Остання підстава для припинення надання допомоги ВПО має винятки. Якщо людина перебувала за кордоном у зв'язку з обставинами, які документально підтвердженні (службове відрядження, оздоровлення дітей, лікування або реабілітація, смерть членкині/члена сім'ї або родички/родича, догляд за хворою дитиною, відвідування судових чи правоохоронних органів), то виплата не припиняється.

Про припинення допомоги має повідомляти орган соціального захисту населення через поштовий/електронний/мобільний зв'язок.

Якщо отримувач послуг не погоджується з таким рішенням, то він може його оскаржити, звернувшись до Нацслужби або в судовому порядку.

Допомога автоматично призначається на другий шестимісячний період дітям, які прибули без супроводу законних представників, а також сім'ям, якщо:

1. Їхній середньомісячний сукупний дохід на одну ВПО не перевищує 8372 грн.
2. У складі сім'ї є:
 - люди працездатного віку, які доглядають за дітьми віком до 6 років включно
 - люди з інвалідністю;
 - люди, які мають 3 і більше дітей віком до 18 років і доглядають за ними;
 - люди, які доглядають за людьми з інвалідністю I групи, дітьми з інвалідністю, людьми з інвалідністю I чи II групи внаслідок психічного розладу, людьми, які досягли 80-річного віку;

- студенти, які навчаються за денною або дуальною формою і не зареєстровані в гуртожитках;
- люди, які надають соціальні послуги і отримують за це компенсацію;
- люди, які сприяли своїй економічній самостійності та середньомісячний дохід яких не перевищує 6279 грн;
- люди, які отримують пенсію, що не перевищує 6279 грн. [15].

Прийняття Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання підтримки внутрішньо переміщених осіб» (11 липня 2023) зумовило зміни до документів, що були прийняті раніше:

- Порядку оформлення і видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб»;
- Порядок надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 332 «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам».

У зв'язку з викликами, спричиненими повномасштабною агресією РФ проти України, команда Мінреінтеграції ініціювала перегляд затвердженої Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб і впровадження середньострокових рішень щодо внутрішнього переміщення до 2024 року. В межах Проекту Ради Європи «Внутрішнє переміщення в Україні: розробка сталих рішень. Фаза II» з вересня по грудень відомство підготувало проект оновленої Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення до 2024 року.

Серед пріоритетів на 2023 рік Мінреінтеграції передбачило «збільшити вдвічі загальну суму міжнародної допомоги для внутрішньо переміщених осіб у вигляді грошових виплат ВПО (в тому числі шляхом зменшення витрат

міжнародних донорів на менш ефективні форми допомоги внутрішнім переселенцям)»).

За даними відомства, у 2022 році сума грошової допомоги для ВПО становила 735 млн доларів США, у 2023 році планується залучити 1,5 млрд доларів США.

В межах Проєкту Ради Європи «Внутрішнє переміщення в Україні: розробка сталих рішень. Фаза II» з вересня по грудень відомство підготувало проєкт оновленої Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення до 2024 року» [62].

Було створено відповідний спеціальний орган центральної влади – Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб. Частково функції допомоги постраждалим від збройного конфлікту та анексії Криму взяла на себе Державна служба із надзвичайних ситуацій України, великий обсяг роботи в цьому напрямку здійснюють місцеві органи соціального захисту та Міністерство соціальної політики України. «Державна політика України щодо внутрішньо переміщених осіб у контексті виконання угоди про асоціацію.

З метою найкращого забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб 28 червня 2022 року Урядом підтримано пропозицію Мінреінтеграції щодо запровадження посади Уповноваженого з питань внутрішньо переміщених осіб – ключової посадової особи в державі, яка захищає права переміщених громадян.

Мандат Уповноваженого з питань внутрішньо переміщених осіб включає:

- захист прав внутрішньо переміщених осіб;
- формування і реалізація державної політики щодо внутрішнього переміщення [66, с. 126].

Отже, аналіз нормативно-правових документів показав, що в Україні сформовано спеціальне законодавство щодо захисту та реалізації прав та

свобод внутрішньо переміщених осіб. Нормативне забезпечення постійно розширюється та удосконалюється відповідно до потреб сучасних викликів.

Таким чином, державна політика у сфері соціального захисту внутрішньо переміщених осіб є складовою державної соціальної політики та полягає у створенні організаційних, правових та соціально-економічних механізмів забезпечення реалізації конституційного права внутрішньо переміщених осіб на соціальний захист.

Основними напрямками діяльності держави в зазначеній сфері є:

- 1) вдосконалення нормативно-правової бази в зазначеній сфері, зокрема, законодавчого регулювання призначення грошової допомоги на проживання;
- 2) запровадження інституту Уповноваженого з питань внутрішньо переміщених осіб;
- 3) налагодження співпраці з міжнародними інституціями щодо додаткових заходів із соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб та з метою залучення додаткових фінансових ресурсів.

РОЗДІЛ 2

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

2.1. Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради як інституція з надання послуг та соціальної допомоги різним категоріям населення

Управління праці та соціального захисту населення є важливими аспектами сучасного соціального устрою. Управління соціального захисту населення реалізує державну політику в галузі соціального забезпечення та соціального захисту мешканців міста, які внаслідок недостатньої матеріальної забезпеченості потребують допомоги та соціальної підтримки. Управління є органом управління у сфері соціально-трудових відносин, соціального захисту та обслуговування населення, сімейної політики, надання соціальних послуг на території Уманської міської територіальної громади.

Управління підпорядковується згідно з розподілом обов'язків між керівництвом міської ради заступнику міського голови з гуманітарних питань.

Управління у межах повноважень взаємодіє з виконавчими органами Уманської міської ради, територіальними органами міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, а також підприємствами, установами та організаціями з метою створення умов для провадження послідовної та узгодженої діяльності щодо строків, періодичності одержання і передання інформації, необхідної для належного виконання покладених на нього завдань та здійснення запланованих заходів.

Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради було створено 20 лютого 2001 року. Воно є правонаступником Уманського міського Центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та Центру інтегрованих соціальних послуг міста Умані.

Очолює Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради начальник (керівник), який призначається на посаду і звільняється з посади міським головою відповідно до Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування». Керівник управління має заступників, які за його поданням призначаються на посади та звільняються з посад міським головою відповідно до законодавства про службу в органах місцевого самоврядування. Гранична чисельність працівників управління затверджується Уманською міською радою.

Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської – це орган місцевого самоврядування. Діяльність управління регулюється такими нормативно-правовими документами:

- *Конституцією України;*
- *Законами України:* «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про соціальні послуги», «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні», «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей», «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк», «Про оздоровлення та відпочинок дітей», «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про протидію торгівлі людьми», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»;
- *постановами Кабінету Міністрів України:* від 03.03.2020р. № 177 «Деякі питання діяльності центрів надання соціальних послуг», від 01.06.2020 р. № 587 «Про організацію надання соціальних послуг»;
- *розпорядженнями Кабінету Міністрів України:* від 12.06.2020 р. № 728-р «Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Черкаської області»;
- *наказами Міністерства соціальної політики України:* від 30.12.2020р. № 868 «Деякі питання адміністрування надання місцевими державними адміністраціями і територіальними громадами соціальної підтримки у сферах соціального захисту населення та захисту прав дітей»;

– рішеннями Черкаської обласної та Уманської міської рад, виконавчого комітету Уманської міської ради, розпорядженнями Черкаської облдержадміністрації та міського голови;

– наказами Департаменту соціального захисту населення Черкаської обласної державної адміністрації, Черкаського обласного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, Управління у справах сім'ї, молоді та спорту Черкаської облдержадміністрації.

Також Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради керується «Положенням про управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради (нова редакція)», затвердженим рішенням Уманської міської ради 18 квітня 2022 року № 8-36/8 [40].

Положення Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради – це документ, який врегульовує діяльність даного закладу. Це документ, який зазначає змін, пов'язаних з широким спектром факторів. Це можуть бути зміни в законодавстві, стратегічні зміни в компанії, технологічні інновації, зміни в суспільстві [40].

Останні зміни до Положення... були зумовлені змінами в існуючому законодавстві, які регулюють трудові відносини. Зміни були внесені рішенням 46 сесії Уманської міської ради від 11 січня 2023 року № 4-46/8 відповідно до статей 26, 54 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», на виконання постанови Кабінету Міністрів України від 02.12.2022р. № 1350 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо забезпечення реалізації окремих функцій Пенсійного Фонду України та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України», з метою виконання завдань у сфері соціального захисту населення. Зміни стосувалися ведення обліку осіб з інвалідністю та визначення потреб у забезпеченні осіб з інвалідністю [46].

Положенням прописані основні завдання управління у межах реалізації державної соціальної політики в Уманській міській територіальній громаді у сфері соціального захисту населення є:

1) забезпечення реалізації державної політики у сфері соціально-трудових відносин, оплати і належних умов праці, зайнятості населення, у тому числі соціальної та професійної адаптації військовослужбовців, звільнених у запас або відставку, і тих, які підлягають звільненню із Збройних Сил України та інших військових формувань;

2) сприяння у розробці та реалізації міської програми зайнятості населення, зниженню рівня безробіття, насамперед серед населення, яке не може конкурувати на ринку праці;

3) сприяння виконавчим органам Уманської міської ради у вирішенні питань соціально-економічного розвитку міста;

4) здійснення реалізації державної політики з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю, зайнятість населення з метою дотримання прав і гарантій застрахованих осіб;

5) удосконалення форм і засад соціального партнерства, організація співробітництва органів місцевого самоврядування з профспілками, об'єднаннями громадян, організаціями роботодавців;

6) аналіз демографічної ситуації та реальних соціальних процесів, що відбуваються в міській територіальній громаді, їх впливу на рівень життя населення;

7) забезпечення реалізації державної політики з питань соціального захисту населення, дітей, внутрішньо переміщених осіб, підтримки сім'ї, у тому числі сімей з дітьми, багатодітних, молодих сімей, запобігання домашньому насильству в сім'ї; забезпечення рівності прав чоловіків та жінок, протидії торгівлі людьми, виконання програм і заходів у цих сферах;

8) призначення та виплата соціальної допомоги, в тому числі за електронною формою заяви із застосуванням кваліфікованого електронного підпису та комплексною послугою «єМалятко», адресної грошової допомоги,

компенсацій та інших соціальних виплат, установлених законодавством України, надання та виплати житлових субсидій, пільг на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива;

9) вивчення потреб громади у соціальних послугах (соціального обслуговування) та організація їх надання, проведення соціальної роботи, у тому числі соціального супроводу сімей/осіб, шляхом утворення спеціалізованих закладів, установ, центрів і служб (відділень), клубів та залучення недержавних організацій, які надають соціальні послуги; співпраця з іншими територіальними громадами щодо надання та розвитку соціальних послуг населенню;

10) проведення соціально - профілактичної роботи, спрямованої на запобігання потрапляння у складні життєві обставини сімей, дітей та молоді;

11) спільно з структурними підрозділами Уманської міської ради здійснює виявлення сімей, дітей та молоді, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги;

12) організація здійснення соціального супроводу сімей, дітей та молоді, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги, прийняття рішень про здійснення соціального супроводу з урахуванням поданих матеріалів спеціалістами із соціальної роботи, організація надання їм соціальних послуг за результатами проведеної оцінки потреб їх у таких послугах;

13) організація здійснення наставництва над дитиною, яка проживає у закладах для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, іншому закладі для дітей;

14) подання службі у справах дітей Уманської міської ради матеріалів про стан сім'ї з дітьми, у якій порушуються права дитини, за повідомленням фахівця із соціальної роботи, для розгляду на засіданні комісії з питань захисту прав дитини виконавчого комітету Уманської міської ради;

15) забезпечення взаємодії із структурними підрозділами місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також залучення потенціалу міської територіальної громади до проведення соціальної роботи із сім'ями, дітьми та молоддю;

16) розроблення та організація виконання комплексних програм і заходів щодо поліпшення становища соціально вразливих верств населення, внутрішньо переміщених осіб, сімей і громадян, які перебувають у складних життєвих обставинах, та всебічне сприяння в отриманні ними соціальних виплат та послуг за місцем проживання, перебування;

17) забезпечення соціальної інтеграції осіб з інвалідністю, сприяння створенню умов для безперешкодного доступу осіб з інвалідністю до об'єктів соціальної інфраструктури у співпраці з уповноваженими виконавчими органами Уманської міської ради;

18) координація дій виконавчих органів Уманської міської ради щодо опіки та піклування над повнолітніми недієздатними особами та особами, цивільна дієздатність яких обмежена;

19) реалізація державної політики у сфері оздоровлення та відпочинку дітей, розроблення та виконання відповідних міських програм;

20) реалізація державної політики у сфері оздоровлення осіб з інвалідністю, громадян, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, ветеранів війни (в тому числі осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції у період її проведення, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів, у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів

держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, бійців-добровольців), осіб, на яких поширюється чинність законів України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» та «Про жертви нацистських переслідувань»;

21) нагляд за додержанням вимог законодавства під час призначення (перерахунку) та виплати пенсій громадянам Уманської міської територіальної громади Головним управлінням Пенсійного фонду України в Черкаській області; проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи щодо змін у законодавстві; забезпечення діяльності та організація роботи інформаційно-консультативного центру з питань пенсійної реформи;

22) розроблення та організація виконання комплексних програм і заходів щодо забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків та жінок, протидії торгівлі людьми, запобігання домашньому насильству;

23) впровадження нових соціальних технологій, спрямованих на раннє виявлення сімей з дітьми та молоді, які перебувають у складних життєвих обставинах; формування відповідального батьківства; запобігання випадкам вилучення дитини із сім'ї (позбавлення батьків батьківських прав, відібрання дитини від батьків без позбавлення їх батьківських прав); створення умов для повернення дитини з інтернатного закладу на виховання батькам;

24) забезпечення прав дитини, яка через складні життєві обставини тимчасово не може проживати разом з батьками/законними представниками, організація надання їй та її сім'ї послуг, спрямованих на повернення у сім'ю відповідно до найкращих інтересів дитини;

25) розв'язання проблем, пов'язаних із соціальним захистом осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції у період її проведення, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії

Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів, у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України та членів їх сімей [40].

У третьому розділі Положення... визначено основні функції управління. Вони як загальними, так і такими, що стосуються окремих сфер, а саме:

- у сфері соціально-трудових відносин, оплати праці та зайнятості населення;
- з питань реалізації заходів соціальної підтримки населення;
- у сфері реалізації державних соціальних гарантій окремим категоріям громадян;
- у сфері надання населенню соціальних послуг (соціального обслуговування), проведення соціальної роботи;
- у сфері соціальної інтеграції осіб з інвалідністю;
- у напрямках поліпшення становища сімей, у тому числі сімей з дітьми, багатодітних і молодих сімей, запобігання домашньому насильству, оздоровлення та відпочинку дітей, забезпечення гендерної рівності та протидії торгівлі людьми [40].

Окрім повноважень та завдань Положенням також визначені права Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради. Зокрема, має право отримувати в установленому законодавством порядку від Пенсійного Фонду України, Фонду соціального страхування, Центру зайнятості, Державної податкової служби, територіального сервісного центру Міністерства внутрішніх справ України, виконавчих органів Уманської міської ради, підприємств, установ та організацій, незалежно від форми власності інформацію, документи і матеріали, фінансові та статистичні звіти необхідні для виконання покладених на нього завдань. Для забезпечення якісного надання послуг можуть залучити до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань спеціалістів, фахівців інших структурних

підрозділів Уманської міської ради, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками), представників громадських об'єднань (за згодою) [40].

Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради має розгалужену структуру.

До структури Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради входить Центру інтегрованих соціальних послуг управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради, який є відокремленим підрозділом без права юридичної особи (Додаток А). Центр інтегрованих соціальних послуг міста Умані був приєднаний до Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради рішенням від 27.01.2021р. № 13-6/8.

Управління відповідно до Положення організовує, спрямовує, координує та контролює діяльність усіх структурних підрозділів Центру:

- Відділення соціальної допомоги вдома;
- Спеціалізоване відділення соціальної допомоги вдома особам з інвалідністю із психічними захворюваннями і інші;
- Будинок Милосердя;
- Будинок ветеранів з відділеннями стаціонарного догляду для постійного або тимчасового проживання, в тому числі із відділенням паліативної, хоспісної допомоги та геріатричним відділенням;
- Відділення благодійної діяльності (відділення організації надання адресної натуральної та грошової допомоги);
- Центр обліку бездомних осіб;
- Комплекс надання соціальних послуг вразливим особам (Комплекс надання соціальних послуг бездомним, звільненим та особам із залежностями) з структурними підрозділами;
- Центр комплексної професійної реабілітації для осіб з інвалідністю «Барвінок» з наданням освітніх послуг особам з інвалідністю;

- Центр комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю «Пролісок»;
- Центр соціальної підтримки дітей та сімей;
- Центр соціально-психологічної допомоги;
- Реабілітаційний комплекс для людей з особливими потребами «Гармонія»;
- інші підрозділи, дільниці, діяльність яких спрямована на надання соціальних послуг громадянам.

З метою надання належної допомоги цим категоріям населення в місті створено три структурні підрозділи управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради, а саме: Центр соціальної реабілітації дітей з інвалідністю «Пролісок», Центр професійної реабілітації осіб з інвалідністю та Реабілітаційний комплекс для людей з особливими потребами [34, с. 2].

Діяльність центру спрямована на реабілітацію дітей з інвалідністю через створення сприятливих умов для максимального розвитку їх природних здібностей без відриву від сім'ї, що в подальшому сприятиме своєчасній та найбільш повній інтеграції в суспільство.

Зарахування дітей до реабілітаційного центру здійснюється на підставі заяви від батьків чи законних представників про надання реабілітаційних послуг, довідки лікувально-консультативної комісії лікувально-профілактичного закладу (для дітей з інвалідністю) про встановлення інвалідності. Підставою для відвідування центру дітьми віком до двох років, які належать до групи ризику щодо отримання інвалідності, є довідка лікувально-консультативної комісії лікувально-профілактичного закладу з рекомендаціями щодо проходження реабілітації в установі. Тривалість перебування дитини з особливими потребами в закладі визначається реабілітаційною комісією, яка розробляє програму реабілітації, враховуючи діагноз дитини, її психофізичний розвиток, індивідуальні можливості. У Центрі діти перебувають повний робочий день та відповідно до законодавства вони на безоплатній основі забезпечуються харчуванням.

У реабілітаційному центрі «Пролісок» діти отримують послуги за такими напрямками:

- рання соціальна реабілітація;
- соціально-побутова реабілітація;
- соціально-медична реабілітація;
- педагогічна реабілітація;
- психологічна реабілітація;
- спортивна реабілітація;
- індивідуальне навчання дітей з інвалідністю;
- оздоровлення;
- профорієнтація.

Дітям, які здобувають освіту за індивідуальною формою навчання, засвоїти шкільну програму допомагають вчителі Уманської гімназії №7. Така взаємодія центру та школи сприяє забезпеченню рівного доступу до знань кожної дитини [22; 57].

Рілітація здійснюється за індивідуальними реабілітаційними програмами, які відповідають особливостям кожної окремої дитини. В роботі використовуються методика Марії Монтесорі, тьюторський супровід та програма «Дитина».

Програма «Дитина» спрямована на:

- забезпечення охорони та зміцнення здоров'я дітей;
- сприяти оволодінню дітьми життєво необхідними рухами;
- розвивати активність і самостійність дітей у процесі виконання фізичних вправ та ігрових дій з предметами;
- домагатися радісного, емоційно піднесеного настрою у дітей в процесі виконання рухових дій, запобігати психічній і фізичній перевтомі;
- щоденно проводити ранкову гімнастику;
- створювати сприятливі умови для активної спільної рухової діяльності дітей на заняттях з фізичної культури;
- залучати дітей до самостійної рухової діяльності;

- вчити дітей слухати і розуміти мову дорослого, виконувати прості словесні доручення дорослого;
- сприяти розвитку активного мовлення: виховувати звукову культуру мовлення, збагачувати та активізувати словник дітей новою лексикою, вчити правильному використанню основних граматичних форм, формувати елементарні навички мовленнєвого спілкування з дорослими та однолітками, стимулювати до розповідного мовлення.

Значна увага працівниками закладу приділяється роботі з батьками. Вона спрямована на підготовку батьків до надання допомоги дітям щодо їх подальшої соціалізації, а також особлива увага приділяється формуванню у батьків вмінь та навичок, спрямованих на продовження реабілітаційних заходів з дітьми поза межами Центру.

Відновлення фізичних та психічних сил дітей здійснюється за індивідуальними реабілітаційними програмами, які відповідають особливостям кожної окремої дитини.

Центр на належному рівні забезпечений реабілітаційним обладнанням. До послуг відвідувачів обладнання для ходьби, яке стимулює особливу дитину стояти та ходити, спеціалізовані інвалідні візки для прогулянок, машини для прийняття крапельниць, реабілітаційний тренажер для розвитку і закріплення навиків повзання та інші тренажери для реабілітації дітей з інвалідністю. Діти, які хворі на дитячий церебральний параліч, за допомогою спеціального пристрою вертикалізатора мають можливість приймати вертикальне положення, що сприяє профілактиці виникненню ряду супутніх захворювань.

Також в Центрі функціонує відділення фізіотерапевтичних та водних процедур. Діти з інвалідністю отримують теплові, водні та електропроцедури, масаж, займаються лікувальною фізкультурою, в тому числі із застосуванням рефлекторно-навантажувального пристрою «Гравістат», динамічного параподію та тренажерів [22].

Для забезпечення вільного доступу дітей приміщення закладу обладнане стаціонарним вертикальним підйомником, за допомогою якого особи на інвалідних візках можуть вільно переміщуватись з поверху на поверх.

У літній період в Центрі працює оздоровчий табір санаторного типу «Мрія», в якому покращити здоров'я, гарно розважитися та знайти нових друзів мають можливість діти пільгових категорій.

Відновлення фізичних та психічних сил дітей здійснюється за індивідуальними реабілітаційними програмами, які відповідають особливостям кожної окремої дитини.

Відвідувачі Центру соціальної реабілітації дітей з інвалідністю «Пролісок» по досягненню повноліття мають можливість на базі Центру професійної реабілітації осіб з інвалідністю пройти навчання та здобути професію оператор комп'ютерної верстки, секретар-друкар, взуттьовик з ремонту взуття, перукар, флорист.

В м. Умань функціонує «Реабілітаційний комплекс для людей з особливими потребами», який є соціальною установою спрямованою для надання людям з особливими потребами соціальних послуг з урахуванням індивідуальних потреб та їх тимчасового перебування. Щорічно Реабілітаційний комплекс надає соціально-реабілітаційні послуги майже 1,5 тис. особам з інвалідністю, ветеранам війни і праці, учасникам АТО, внутрішньо переміщеним особам. Соціально-реабілітаційні послуги в Реабілітаційному комплексі для людей з особливими потребами надаються за направленнями управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради.

Наявна матеріально-технічна база та кваліфікований персонал Реабілітаційного комплексу для людей з особливими потребами дають змогу здійснювати заходи з психологічної, соціально-медичної реабілітації учасників антитерористичної операції. Комплекс облаштовано пандусами та вертикальним підйомником для доступності мало мобільних груп населення.

Отже, аналіз діяльності управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради дає підстави стверджувати, що наявність у складі управління різних структурних підрозділів створює умови для надання на належному рівні соціального забезпечення та соціального захисту мешканців міста.

2.2. Дослідження стану забезпечення соціально-правового захисту внутрішньо перемішених осіб

У межах реалізації мети кваліфікаційної роботи нами було проведено дослідження на базі управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради, яке включало ознайомлення з особливостями функціонування закладу, шляхами забезпечення соціально-правового захисту внутрішньо перемішених осіб та опитування.

Одним із найпоширеніших видів соціального захисту осіб, які опинились у складних життєвих обставинах, є соціальні допомоги. Вони здійснюються у різних формах: грошова допомога, допомога продуктами харчування, ліками, предметами санітарної та особистої гігієни, одягом, взуттям та іншими предметами першої необхідності, технічних і додаткових засобів реабілітації та догляду, предметами догляду за дітьми, путівками на оздоровлення, житловою субсидією, державною соціальною допомогою малозабезпеченій родині, допомоги та догляду, натуральною допомогою, допомога з працевлаштування, в оформленні документів інше.

Однією з видів допомоги є щомісячні виплати 2000 грн. на кожну особу та по 3000 грн. на кожну дитину та особу з інвалідністю.

Так, станом на 21 квітня 2022 року до управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради за призначенням допомоги на прожиття звернулося 2458 осіб на 3585 внутрішньо перемішених осіб. Призначено допомогу було 2407 заявникам [9].

Першим траншем 19 квітня 2022 року допомогу на проживання отримали 552 заявника. Після 22 квітня 2022 року допомогу отримують решта заявників[9].

Перерахування бюджетних коштів здійснюється Мінсоцполітики АТ «Ощадбанк» щомісяця до 3, 13, і 23 числа на підставі реєстру внутрішньо переміщених осіб для виплати допомоги, сформованого державним підприємством «Інформаційно-обчислювальний центр Міністерства соціальної політики».

Нововведенням стало те, що з 20 квітня 2022 року для отримання допомоги внутрішньо переміщена особа може заповнити заяву, яка формується засобами Єдиного державного веб-порталу електронних послуг, зокрема з використанням мобільного додатка Порталу Дія[9].

Внутрішньо переміщені особи мають право на соціальні виплати. Для цього необхідно подати заяву в електронній формі через Портал Дія, зокрема мобільний додаток Порталу Дія, після включення відомостей про неї до Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб людина може звернутися до управління праці та соціального захисту населення для отримання довідки у паперовій формі.

Перевірка відомостей, зазначених внутрішньо переміщеною особою в заяві, проводиться управлінням праці та соціального захисту населення.

У разі виявлення помилки у персональних даних одержувача, даних банківського рахунка або категорії одержувача (працездатна особа, дитина, особа з інвалідністю) управління праці та соціального захисту населення проводить коригування відповідної інформації та здійснює перерахунок розміру допомоги (з урахуванням раніше виплачених сум допомоги).

У разі неправомірного або повторного задвоєного отримання внутрішньо переміщеною особою допомоги на проживання за певний період суми виплаченої допомоги повертаються особою добровільно або за вимогою органу соціального захисту.

Аналіз діяльності Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради показав, що в установі створені умови для отримання різних соціальних послуг.

Зокрема, внутрішньо переміщені особи мають право скористатися соціально-реабілітаційними послугами, що надає реабілітаційний комплекс «Гармонія». У закладі можна отримати наступні фізіотерапевтичні процедури:

- Д'Арсонвалізація, електрофорез, ДДТ (діадинамічні струми), ампліпульс, ультразвукова та магнітотерапія, парафіно-озокеритотерапія, біоптрон, УФВ, ультразвукові інгаляції;
- фізична реабілітація, лікувальна фізкультура, кінезотерапія, бігова доріжка та тренажери;
- лікувальний масаж, пресотерапія, ліжко-масажер «Нуга-Бест», масажне крісло;
- фіточаї, синглентно-киснева пінка, соляна кімната, сеанси аромотерапії.

Серед відвідувачів комплексу популярністю користуються також водні процедури (басейн, душ Шарко, циркулярний душ, висхідний душ, гідролазерний душ, джакузі, підводний душ-масаж, інфрачервона кабіна, фінська сауна, кріосауна).

Постановою Кабінету міністрів України від 21.03.2023 № 248 запроваджено експериментальний проєкт надання соціальних послуг особам похилого віку, особам з інвалідністю з числа внутрішньо переміщених осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах. Порядком реалізації експериментального проєкту передбачено безкоштовне надання на базі Спеціалізованого Трускавецького санаторію «Батьківщина» та Спеціалізованого Миргородського санаторію «Слава». Данна категорія населення може отримати такі соціальні послуги:

- підтримане проживання;
- надання притулку;
- догляду стаціонарного;

- соціальної адаптації.

Цим правом можуть скористатися особи похилого віку та особи з інвалідністю з числа внутрішньо переміщених осіб:

- які перемістилися з територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, в тому числі під час обов'язкової евакуації;
- в яких житло зруйноване або непридатне для проживання внаслідок пошкодження (інформація про це повинна підтверджуватись відомостями Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації [16].

Однією з головних проблем є працевлаштування внутрішньо переміщених осіб. Аналіз сайту Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради засвідчив, що сторінка є доступною та інформативною. З інформації, що унаочнена, можна дізнатися про працевлаштування внутрішньо переміщених осіб, акцентовано увагу на працевлаштування цієї категорії населення в умовах воєнного стану. Інформація є корисною як для внутрішньо переміщених осіб, так і для потенційних роботодавців. Роботодавець, який працевлаштував зареєстрованого безробітного з числа внутрішньо переміщених осіб за направленням центру зайнятості на умовах строкового трудового договору, для отримання компенсації протягом двох місяців з дня працевлаштування подає центру зайнятості заяву про компенсацію витрат на оплату праці довільної форми та копії трудового договору між ним і працівником та розпорядчого акта про прийняття на роботу, завірені в установленому порядку.

На сторінці також наголошується, що детальну інформацію про послуги служби зайнятості можна отримати у фахівців Уманської філії Черкаського обласного центру зайнятості та зазначена адреса установи.

Уманська філія Черкаського обласного центру зайнятості пропонує вимушено переміщеним особам такі види послуг:

- активне сприяння у пошуку роботи як на постійній, так і тимчасовій основі, ознайомлення з переліком вільних робочих місць і вакантних посад на Уманщині та по всій країні (на «Єдиному порталі вакансій» зібрано понад 60 тисяч пропозицій працевлаштування);

- допомогу у написанні резюме, консультації щодо аспектів ведення співбесіди з працедавцями;

- професійне навчання, перенавчання та підвищення кваліфікації безробітним;

- допомогу у розірванні трудових відносин з роботодавцем в односторонньому порядку для набуття статусу безробітного та призначення допомоги з безробіття;

- ваучер на навчання (перепідготовка за робітничою професією, підготовка на наступному рівні освіти, підвищення кваліфікації, здобуття освіти за іншою спеціальністю), яке проводять за 123 професіями чи спеціальностями, для зайнятих осіб або тих, для кого відсутня підходяща робота; заяву можна подати у найближчому центрі зайнятості, або онлайн за посиланням: <https://www.dcz.gov.ua/storinka/vauchery> ;

- підтвердження результатів неформального професійного навчання;

- ВПО можуть скористатися Урядовою програмою ЄРобота «Власна справа» (надається мікрогрант у розмірі від 50 тис. грн до 250 тис. грн.) – для тих, хто займається бізнесом або прагне відкрити власну справу. Головна умова отримання коштів – створення нових робочих місць.

Уманська філія Черкаського обласного центру зайнятості інформує про потребу роботодавців в працівниках за наступними професіями:

- юрист;
- бухгалтер;
- інженер-проектувальник;
- економіст;

- механік;
- сестра медична операційна (брат медичний операційний);
- слюсар з контрольно-вимірювальних приладів та автоматики (електромеханіка);
- слюсар аварійно-відновлювальних робіт;
- слюсар-ремонтник;
- слюсар з аварійно-відбудовних робіт у газовому господарстві;
- монтер із захисту підземних трубопроводів від корозії;
- арматурник (будівельні, монтажні й ремонтно-будівельні роботи);
- електромонтер охоронно-пожежної сигналізації;
- кухар;
- продавець продовольчих/непродовольчих товарів;
- електромонтер з ремонту та обслуговування електроустаткування;
- водій автотранспортних засобів;
- електрогазозварник;
- автоматник холодновисаджувальних автоматів;
- машиніст розфасувально-пакувальних машин;
- апаратник оброблення зерна;

Наразі здійснюється добір кандидатів на службу в поліцію (Головне управління національної поліції Черкаської області).

Для суб'єктів господарської діяльності, які забезпечують роботою вимушено переміщених осіб, діють фінансові стимули, зокрема:

- Програма надання працедавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні (постанова КМУ від 20 березня 2022 р. № 331). Компенсація витрат надається у розмірі мінімальної заробітної плати (6700 грн.) щомісяця, але не більше двох місяців;
- Програма надання роботодавцям компенсацій на оплату праці (основна, додаткова та ЄСВ) за працевлаштованих зареєстрованих безробітних із числа внутрішньо переміщених осіб (постанова КМУ від 08

вересня 2015 року № 696). Максимальний розмір компенсації за кожну працевлаштовану особу з числа ВПО – 13400 грн (не більше 6 місяців).

Компенсаційні програми для роботодавців при влаштуванні внутрішньо переміщених осіб регулюються Постановами Кабінету Міністрів України № 696 від 08.09.2015 та № 331 від 20.05.2022.

Цим правом можуть скористатися зареєстровані безробітні зі статусом внутрішньо переміщених осіб та громадяни, які набули статусу внутрішньо переміщених осіб після 24.02.2022.

Розмір компенсацій за весь період може становити до 80 тис. грн. за 6 місяців та 13, 4 тис. грн за 2 місяці.

З метою посилення комунікації між усіма органами влади, які опікуються внутрішньо переміщеними особами, сприяння ефективній інтеграції переселенців у суспільне життя громад, а також стимулювати їх до пошуку роботи у вересні 2023 року стартувала Всеукраїнська інформаційна кампанія «Робота для ВПО: ти потрібен».

Інформаційну кампанію проводить Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України за участі Державної служби зайнятості, обласних військових адміністрацій, громадських та міжнародних організацій, роботодавців та ЗМІ.

Ще однією послугою, що можуть скористатися внутрішньо переміщені особи, є ваучер. Це документ, який видається одноразово та дає право безоплатно пройти навчання за затвердженим переліком професій та спеціальностей за кошти Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття [52].

Основна мета видачі ваучера – підвищення конкурентоспроможності та розширення можливостей для працевлаштування.

Навчатися за ваучером можна за 70 професіями та спеціальностями. Зокрема у сфері ІТ-технологій, будівництва, транспорту, освіти, медицини, сільського господарства, соціального обслуговування, самостійно обравши

професію або спеціальність, заклад освіти у межах України та форму навчання: стаціонарну, заочну чи дистанційну.

Усі охочі повинні мати професійно-технічну, фахову передвищу чи вищу освіту і не бути зареєстрованими в службі зайнятості як безробітні. Вартість ваучера – не більше 10-кратного розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, а це майже 27 тис. грн. Якщо вартість навчання перевищує цю суму, то роботодавець або особа доплачує самостійно.

Скористатися цим правом можуть внутрішньо переміщеною особи, які відповідають наступним вимогам:

- не зареєстровані в центрі зайнятості як безробітний;
- для Вас відсутня підходяща робота;
- не отримували ваучер раніше;
- не проходили протягом останніх трьох років перепідготовку за рахунок коштів Фонду державного соціального страхування на випадок безробіття;
- маєте професійну (професійно-технічну), фахову передвищу або вищу освіту [52].

Внутрішньо переміщені особи в транзитних та приймаючих громадах України можуть отримати правову допомогу на безоплатній основі

Координаційним центром з надання правової допомоги було підтримано ініціативу Всеукраїнського благодійного фонду «ГОРЄНІЄ» щодо реалізації проекту «Надання правової допомоги на безоплатній основі для внутрішньо переміщених осіб в транзитних та приймаючих громадах України», метою якого є впровадження заходів, орієнтованих на діяльність мережі правових консультантів в транзитних областях, таких як Дніпропетровська, Запорізька, Полтавська, Черкаська, Кіровоградська та приймаючих областях, таких як Львівська, Закарпатська, Волинська, Чернівецька, Івано-Франківська, Тернопільська з метою вирішення правових питань внутрішньо переміщених осіб на безоплатній основі.

Наявні сервіси в рамках проекту:

1. надання первинної правової допомоги в визначених офісних приміщеннях;
2. надання первинної правової допомоги в місцях спільного розміщення внутрішньо переміщених осіб;
3. надання групових консультацій;
4. діяльність телефонної лінії;
5. надання правових консультацій через мобільний додаток
6. підготовка матеріалів для мобільного додатку IDPRights (можна завантажити через Play Market);
7. підготовка інформаційних «дорожніх карт»;
8. підготовка відео консультацій;
9. підготовка аудіо консультацій;
10. підготовка право просвітнього курсу для надавачів первинної правової допомоги.

Відвідувачі управління праці та соціального захисту населення отримують інформацію про їх права, а також їх знайомлять з джерелами правової інформації та корисними ресурсами на тему державних гарантій дотримання прав, свобод та законних інтересів внутрішньо переміщених осіб (Додаток Б).

З метою визначення потреб населення з числа внутрішньо переміщених осіб та рівня задоволеності надання соціально-правового захисту провели анкетне опитування. В опитуванні взяли участь 50 респодентів.

Анкета включала такі запитання:

- Чи відповідає Вашим потребам соціальна послуга, яку Ви отримуєте?
- Зазначте, яку соціальну послугу Ви отримуєте?
- Чи задоволенні Ви якістю надання соціальних послуг?
- Чи зустрічалися Ви з проблемами отримання соціальних виплат?

Якщо так, то вкажіть їх.

- Чи задоволені Ви послугами, що надаються?
- До яких структурних підрозділів Ви найчастіше звертаєтесь за послугою?
- Вкажіть звідки Ви дізналися про дану соціальну послугу.
- Чи задоволені Ви ставленням до вас фахівців, що надають послугу?

Аналіз відповідей показав, що 98% опитуваних зазначили, що соціальна послуга відповідає їхнім потребам. Це були послуги, що спрямовані на соціальну профілактику, соціальну підтримку та соціальне обслуговування.

Серед них найбільшим попитом користувалися такі: консультування, надання житла для тимчасового проживання, здійснення соціальних виплат, допоміжні соціальні послуги, що надаються у вигляді натуральної допомоги (продукти харчування, предмети і засоби особистої гігієни, санітарно-гігієнічні засоби для прибирання, засоби догляду, одяг, взуття та інші предмети першої необхідності, організація харчування, забезпечення паливом тощо) та технічних послуг (транспортні послуги, переклад жестовою мовою тощо).

Відсутність проблем в оформленні соціальних виплат/пільг зазначили 75%. Утруднення в отриманні виплат (25%) були зумовлені відсутністю належним чином оформлених документів, їх втратою, не вчасним поданням необхідних документів тощо.

Згідно з проведеним опитуванням, 98 % опитаних задоволені соціальними послугами (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Рівень задоволення клієнтів послугами

Види послуг	Рівень адоволеності
Інформаційна консультація щодо соціальних послуг	4,8

Продовження таблиці 2.1

Послуги з психологічної реабілітації	3,0
Соціальні послуги	4,5
Інше	

Середнє значення за 5 бальною шкалою (1 – повністю не задоволений, 5 – повністю задоволений).

Результати опитування показали, що користувачі послуг майже повністю задоволені рівнем наданням соціальних послуг. Потребує покращення надання послуги з психологічної реабілітації. Опитування за цим показником показало середній рівень задоволеності. Такі показники можуть бути зумовлені важкою психологічною травмою через військові події, що змусили змінити місце проживання та стиль життя.

Аналіз відповідей показав, що за послугами звертаються до різних структурних підрозділів та відділів, проте найчастіше потребують допомоги таких відділів:

- відділення організації та надання соціальних послуг, у тому числі сім'ям із дітьми, учасникам АТО, їхнім сім'ям та внутрішньо переміщеним особам;
- відділенні організації та надання адресної натуральної та грошової допомоги;
- відділенні соціально-медичних послуг.

Також затребуваними є послуги, що надають Центрі соціальної реабілітації дітей з інвалідністю «Пролісок», Реабілітаційним комплексом для людей з особливими потребами, відділенні соціальної допомоги вдома.

У межах нашого дослідження нами були з'ясовано, які канали є найбільш інформативними щодо надання соціальних послуг Управлінням праці та соціального захисту Уманської міської ради (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Канали інформування про можливість отримання послуг

Канали інформування	Кількість відповідей	% відповідей
Із засобів масової інформації	8	16%
Із Інтернету	6	12%
В управлінні/відділі соціального захисту, пенсійному фонді тощо	20	40%
Від знайомих, родичів	6	12%
Соціальний працівник сам прийшов додому/зателефонував і запропонував послугу	10	20%
Інше	0	0%

Аналіз даних табл. 2.2 показав, що найбільш інформативним джерелом інформації щодо надання соціальних послуг є заклади соціального захисту. 40% опитуваних зазначили, що саме там отримали інформацію. Друге місце в поширенні інформації займають безпосередньо роз'яснювальна діяльність діяльність фахівців соціальної сфери (20%). Третє місце посідають засоби масової інформації (16%). Опитування показало, що отримання інформації з інтернету та від знайомих становить 12%.

Результати опитування показали, що в поширенні інформації щодо можливості отримання різних послуг, вагоме значення відіграє діяльність установи щодо інформування населення.

Вивчення досвіду діяльності Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради показало, що в установі питання якості надання соціальних послуг перебуває на постійному контролі. Підвищенню якості соціального обслуговування, визначенню потреб у тих чи інших видах послуг сприяє проведення моніторингу. В установі проводять внутрішній та зовнішній моніторинг. У межах першого – надавачі

соціальних послуг самостійно здійснюють аналіз стану соціального обслуговування.

Працівники структурних підрозділів Центру, які безпосередньо надають соціальні послуги, щоденно проводять самооцінку своєї діяльності. Результати самооцінок регулярно (щоденно) обговорюються на виробничих нарадах та отримали оцінку «добре» та «задовільно».

При зовнішньому моніторингу аналіз результатів надання соціальних послуг здійснюється органом соціального захисту населення.

Так, у грудні 2022 року з метою визначення потреб населення Уманської міської територіальної громади у соціальних послугах та пріоритетів їх подальшого розвитку управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради було проведено анкетне опитування. Результати опитування стали основою для прийняття управлінських рішень в частині удосконалення надання соціальних послуг в територіальній громаді [2].

Аналіз діяльності Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради показав, що діяльність структурних підрозділів спрямована на забезпечення соціально-правового захисту різних груп клієнтів з числа внутрішньо перемішених осіб. З метою покращення роботи здійснюється внутрішній та зовнішній моніторинг якості надання соціальних послуг. Проведене опитування засвідчило, що внутрішньо переміщені особи можуть отримувати весь спектр соціальних послуг, що передбачені законодавством, вони є доступними та якісними.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено аналіз основних положень нормативно-правових актів, які стосуються сфери забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, та досліджено особливості соціальної підтримки та ефективність надання соціальних послуг внутрішньо переміщеним особам в Україні.

Результати проведеного дослідження, реалізовані мета та завдання надали підстави сформулювати такі висновки.

1. Аналіз наукових джерел засвідчив, що тема внутрішньо переміщених осіб є важливою в галузі громадських наук, зокрема політології, соціології, правознавстві та гуманітарних науках. У публікаціях дослідники аналізують причини внутрішньої міграції, зосереджують увагу на проблемах внутрішньо переміщених осіб, оцінюють ефективність заходів із захисту та підтримки.

Джерельна база нашого дослідження презентована такими групами документів: дисертаційні дослідження, монографії, законодавчі документи (закони, постанови, розпорядження), документи, що містять статистичні відомості, публікації у фахових виданнях, аналітичні записки.

2. На основі аналізу наукової літератури розкрито основні поняття досліджуваної проблеми. З'ясовано, що поняття «внутрішньо переміщена особа» пройшло тривалий шлях від його використання вперше до закріплення його суті на законодавчому рівні. Визначення поняття «соціально-правовий захист» обумовлено різними теоретичними поглядами щодо його тлумачення. Ми розглядаємо соціально-правовий захист внутрішньо переміщених осіб як систему державних, територіальних та недержавних організаційно-правових заходів законодавчо-обов'язкового чи добровільного характеру, які застосовуються з метою задоволення соціальних потреб осіб, зумовлених обставинами, передбаченими Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», та спрямовані на ефективну інтеграцію цих осіб за новим місцем проживання, а також створення умов для забезпечення їм гідного рівня життя.

3. Здійснивши аналіз нормативно-правової бази, що регулює питання надання соціального захисту та допомоги внутрішньо переміщеним особам, з'ясували, що окремої міжнародної конвенції про права внутрішньо переміщених осіб немає. На державному рівні було сформовано спеціальне законодавство щодо захисту та реалізації прав та свобод внутрішньо переміщених осіб.

Основним нормативно-правовим актом, який встановлює гарантії дотримання прав, свобод та законних інтересів внутрішньо переміщених осіб є Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб».

4. Аналіз діяльності управління праці та соціального захисту населення засвідчив, що установа реалізує державну політику в галузі соціального забезпечення та соціального захисту населення. Розгалужена структура управління дає можливість надавати належну допомогу різним категоріям населення з числа внутрішньо переміщених осіб.

5. При розв'язанні п'ятого завдання визначено стан забезпечення соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб. З'ясовано, що в управлінні праці та соціального захисту населення Уманської міської ради можна отримати соціальні послуги, які надаються з урахуванням особливостей і потреб різних категорій клієнтів. Проведене опитування з метою визначення потреб населення з числа внутрішньо переміщених осіб та рівня задоволеності надання соціально-правового захисту показало, що 98 % опитаних задоволені соціальними послугами. Серед найбільш затребуваних є такі послуги: консультування, надання житла для тимчасового проживання, здійснення соціальних виплат, допоміжні соціальні послуги, що надаються у вигляді натуральної допомоги (продукти харчування, предмети і засоби особистої гігієни, санітарно-гігієнічні засоби для прибирання, засоби догляду, одяг, взуття та інші предмети першої необхідності, організація харчування, забезпечення паливом тощо) та технічних послуг (транспортні послуги, переклад жестовою мовою тощо). Загалом сучасна система соціальних послуг

відповідає потребам внутрішньо переміщених громадян і спрямована на покращення якості їхнього життя.

Проведене дослідження не претендує на вичерпність висвітлення проблеми, тому перспективним буде вивчення форм, методів і засобів, що сприятимуть адаптації внутрішньо переміщених осіб до нових умов проживання, питання інтеграції в територіальні громади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієнко І. С. Правове регулювання державних соціальних допомог малозабезпеченим особам в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.05. Львів, 2010. 16 с.
2. Анкета для визначення потреб населення Уманської міської територіальної громади в соціальних послугах. URL: <https://umanupszn.gov.ua/2022/01/11/anketa-dlya-viznachennya-potreb-naselen/> (дата звернення: 01.08.2023).
3. Басова І. С. Внутрішньо переміщена особа як суб'єкт права соціального забезпечення : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Одеса, 2019. 198 с.
4. Болотіна Н. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблема термінів і понять. *Право України*. 2000. № 4. С. 35–39.
5. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту : становлення і розвиток в Україні. К. : Знання, 2005. 381 с.
6. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2008. 663 с.
7. Боняк В. О. Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб: сучасний стан та перспективи удосконалення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 20–22. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://w> (дата звернення: 09.11.2023).
8. Бориченко К. В. Поняття права на соціальний захист. *Університетські наукові записки*. 2016. № 2. С. 301–309.
9. Виплата допомоги на дорослих і дітей переселенцям через війну. URL: <https://umanupszn.gov.ua/2022/04/21/viplata-dopomogi-na-doroslikh-i-ditey-p/> (дата звернення: 21.10.2023).
10. Державна політика України щодо внутрішньо переміщених осіб у контексті виконання угоди про асоціацію: доповідь Платформи

громадянського суспільства України. Київ, 2017. 25 с. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcg> (дата звернення: 21.09.2023).

11. Денисенко Т. Становлення та розвиток системи соціального захисту населення в Україні. *Ефективність державного управління*. 2012. Вип. 33.

12. Деякі заходи з формування фондів житла, призначеного для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб : постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2022 р. № 495. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/495-2022-%D0%BF#Text>

13. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам : постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 332. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 11.10.2023).

14. Деякі питання здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам : постанова Кабінету Міністрів України від 8 червня 2016 р. № 365. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/365-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення: 11.10.2023).

15. Деякі питання підтримки внутрішньо переміщених осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2023 р. № 709. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/709-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 11.10.2023).

16. До відома внутрішньо переміщених осіб! URL: <https://umanupszn.gov.ua/2023/08/07/do-vidoma-vnutrishno-peremishhenikh-osi/> (дата звернення: 13.10.2023).

17. Довідка про взяття на облік внутрішньо переміщених осіб : методичні матеріали щодо забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб та цивільного населення, які постраждали від військової агресії РФ проти України. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcg> (дата звернення: 11.09.2023).

18. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. І. Зверєвої. Київ, Сімферополь : Універсум, 2012. 536 с.
19. Забезпечення соціального захисту дітей внутрішньо переміщених осіб. URL: [chrome-extension://efaidnbnmnnibpcajpcglclefindmkaj/https://niss.gov.ua/sites/de](chrome-extension://efaidnbnmnnibpcajpcglclefindmkaj/https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-08/11.08.2023.pdf) (дата звернення: 11.08.2023).
20. Захист прав внутрішньо переміщених осіб. Право на житло і зайнятість як забезпечення базових потреб ВПО і членів їх сімей. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/zahyst-prav-vnutrishno-peremishhenyh-osib-pravo-na-z> (дата звернення: 11.10.2023).
21. Захист прав внутрішньо переміщених осіб: аналіз та рекомендації щодо вдосконалення нормативно-правової бази (станом на 1 березня 2018). URL: <chrome-extension://efaidnbnmnnibpcajpcgl> (дата звернення: 17.10.2023).
22. Знайомство з роботою Центру соціальної реабілітації дітей з інвалідністю «Пролісок». URL: <http://umanupszn.gov.ua/2017/03/21/znayomstvo-z-robotoyu-centru-socialn/> (дата звернення: 02.11.2023).
23. Інноваційні моделі соціальних послуг: проекти українського фонду соціальних інвестицій. К., 2006. 320 с.
24. Інструкція про порядок проведення технічної інвентаризації об'єктів нерухомого майна : затв. Наказом Державного комітету будівництва, архітектури та житлової політики України від 24 трав. 2001 р. № 127 (у ред. наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 26 лип. 2018 р. № 186.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0582-01#Text> (дата звернення: 06.05.2023). (дата звернення: 11.07.2023).
25. Ісієва Н. С. Теоретико-правова характеристика визначення поняття «внутрішньо переміщені особи». *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 4. С. 70–75.

26. Каліущенко І. М. Міжнародно-правові стандарти забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб та їх впровадження в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 2. С. 157–159.

27. Капінус О. Я. Особливості державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. н. з держ. упр. : 25.00.01/ Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу. Івано-Франківськ, 2021. 21 с. URL: <chrome-extension://efaidnbnmnibrcsajrscglcl> (дата звернення: 18.10.2023).

28. Клименко А. Л. Стандарти і гарантії соціального забезпечення: міжнародно-правовий і вітчизняний контекст : монографія. Харків : Юрайт, 2019. 176 с.

29. Ковчина І. М. Теорія та практика підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціально-правової діяльності : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 К, 2008. 44 с.

30. Конституція України : від 26 чер. 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/9> Конституція 6-вр (дата звернення : 20.04.2023).

31. Крахмальова К. О. Адміністративно-правове забезпечення статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.07 / Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Київ, 2017. 210 с.

32. Кульчицький Т. Р. Особливості регулювання правових проблем соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*: зб. наук. статей. 2018. Вип. 46. С. 133–145.

33. Кульчицький Т. Р. Правове регулювання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні : дис. ... д-ра філософії : 081 / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів. 2022. 224 с.

34. Левченко О. З турботою про людей. *Уманська Зоря*. 2017. № 46 (16906). 03 листопада. С. 2.

35. Ліщик О. П. До питання визначення державного управління соціального захисту внутрішньо-переміщених осіб. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія : Юридичні науки. 2018. № 5. С. 8–12.

36. Мельник К. Ю. Соціально-правовий захист працівників органів внутрішніх справ (проблеми теорії та практики) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2002. 20 с.

37. Павліченко О. В. Доктрина соціального захисту жінок в Україні : дис. ... д-ра. юрид. наук. : 12.00.05. Київ, 2020. 239 с.

38. Павлюк Т., Середницька Л. Соціальна підтримка та соціальні послуги внутрішньо переміщеним особам в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 50. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-17> (дата звернення: 19.10.2023).

39. Повернутись додому : експрес-картування потреб та очікувань ВПО у Львівській області. Аналітична записка. / Андрусевич А., Козак З., Міщук З. Львів : Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля» 2022. 38 с.

40. Положення про управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради (нова редакція)» : затверджене рішенням Уманської міської ради 18 квітня 2022 року № 8-36/8.

41. Порядок викупу, будівництва житла з метою передачі для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб : постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2022 р. № 495. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/495-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.09.2023).

42. Порядок надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам : постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 332. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/365-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення: 06.11.2023).

43. Порядок формування фондів житла, призначеного для тимчасового проживання, обліку та надання такого житла для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб і Порядку надання в тимчасове користування житлових приміщень з фондів житла для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб : постанова Кабінету Міністрів України від 26 черв. 2019 р. № 582. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/582-2019-%D0%BF#Text>.

44. Право соціального забезпечення в Україні : підручник / Т. А. Занфірова, М. І. Іншин, С. М. Прилипко та ін.; за заг. ред. Т. А. Занфірової, С. М. Прилипка, О. М. Ярошенка. 2-ге вид. перероб. і доп. Х. : ФІНН, 2012. 640 с.

45. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20 березня 2003 р. № 25. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text> (дата звернення: 01.11.2023).

46. Про внесення змін до Положення про управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради в новій редакції : рішення Уманської міської ради VIII скликання від 11 січня 2023 р. № 4–46/8. URL: https://docs.google.com/document/d/1eYNxT7LMmti_1JkeZydj0wyXTiTW5kkC/edit (дата звернення: 01.11.2023).

47. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20 жовтня 2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 01.11.2023).

48. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 1. Ст. 1.

49. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 2015 р. № 1. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1706-18/page> (дата звернення: 04.10.2023).

50. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15 квітня 2014 р.

№ 26. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> (дата звернення: 04.10.2023).

51. Про затвердження Положення про управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради в новій редакції : рішення Уманської міської ради VIII скликання від 18 квітня 2022 р. № 8–36/8. URL: <https://uman-rada.gov.ua/index.php/dokumenty/proiektu-rishen-miskoi-rady/item/19993-pro-zatverdzh> (дата звернення: 01.11.2023).

52. Про затвердження Порядку видачі ваучерів для підтримання конкурентоспроможності деяких категорій громадян на ринку праці : постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2013 р. № 207. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/207-2013-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.10.2023).

53. Про затвердження порядку реєстрації, перереєстрації зареєстрованих безробітних та ведення обліку осіб, які шукають роботу : постанова Кабінету Міністрів України від 30 березня 2023 р. № 446. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/446-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.10.2023).

54. Про облік внутрішньо переміщених осіб : постанова Кабінету Міністрів України від 01 жовтня 2014 р. № 509. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.10.2023).

55. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Державні гарантії соціального захисту учасників антитерористичної операції, Революції Гідності та членів їхніх родин: стан і перспективи» : постанова Верховної Ради України від 9 лютого 2017 р. № 1843-VIII. *Голос України*. 2017. 1 берез. № 39.

56. Рішення Колегії Міністерства освіти і науки України «Про освіту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування». Протокол № 12/2-2 від 01.12.2005 р. URL: http://www.mon.gov.ua/laws/01_12_05_1.doc (дата звернення: 04.10.2023).

57. Роєнко С. О. Комплексна реабілітація осіб з інвалідністю: з досвіду роботи центру соціальної реабілітації дітей з інвалідністю «Пролісок»

управління праці та соціального захисту Уманської міської ради : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції Харків – Куряж, 14 грудня 2017 року) / Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради / за заг. ред. Г. Ф. Пономарьової. Х. : ФОП Петров В. В., 2018. С. 132–134.

58. Рошканюк В. М. Міжнародні стандарти права особи на соціальний захист. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2011. Випуск 17. С. 78–81.

59. Сирота І. М. Право соціального забезпечення в Україні : підручник. Х. : Одісей, 2001. 258 с.

60. Стартувала всеукраїнська інформаційна кампанія «Робота для ВПО: ти потрібен!». URL: <https://umanupzsn.gov.ua/2023/09/25/startuvala-vseukrainska-informaciy/> (дата звернення: 14.10.2023).

61. Трофименко А. В. Правові засади соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: Історія. Політологія, 2017, Випуск 18. С. 374–381.

62. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3648802-vijna-rosii-proti-ukraini-spricinila-najbilsu-hvilu-bizenciv-pisla-drugoi-svitovoi-on.html> (дата звернення: 04.10.2023).

63. Цимбалістий Т., Блащак А. Правовий статус внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. 4(20). С. 126–130.

64. Чанишева Г. І. Соціальна політика: поняття, цілі та правове забезпечення. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 11. С. 80–85.

65. Чижов Д. А. Правовий механізм забезпечення соціального захисту людини в умовах військових конфліктів : дис. канд. юрид. наук : 12.00.05. Київ, 2017. 212 с.

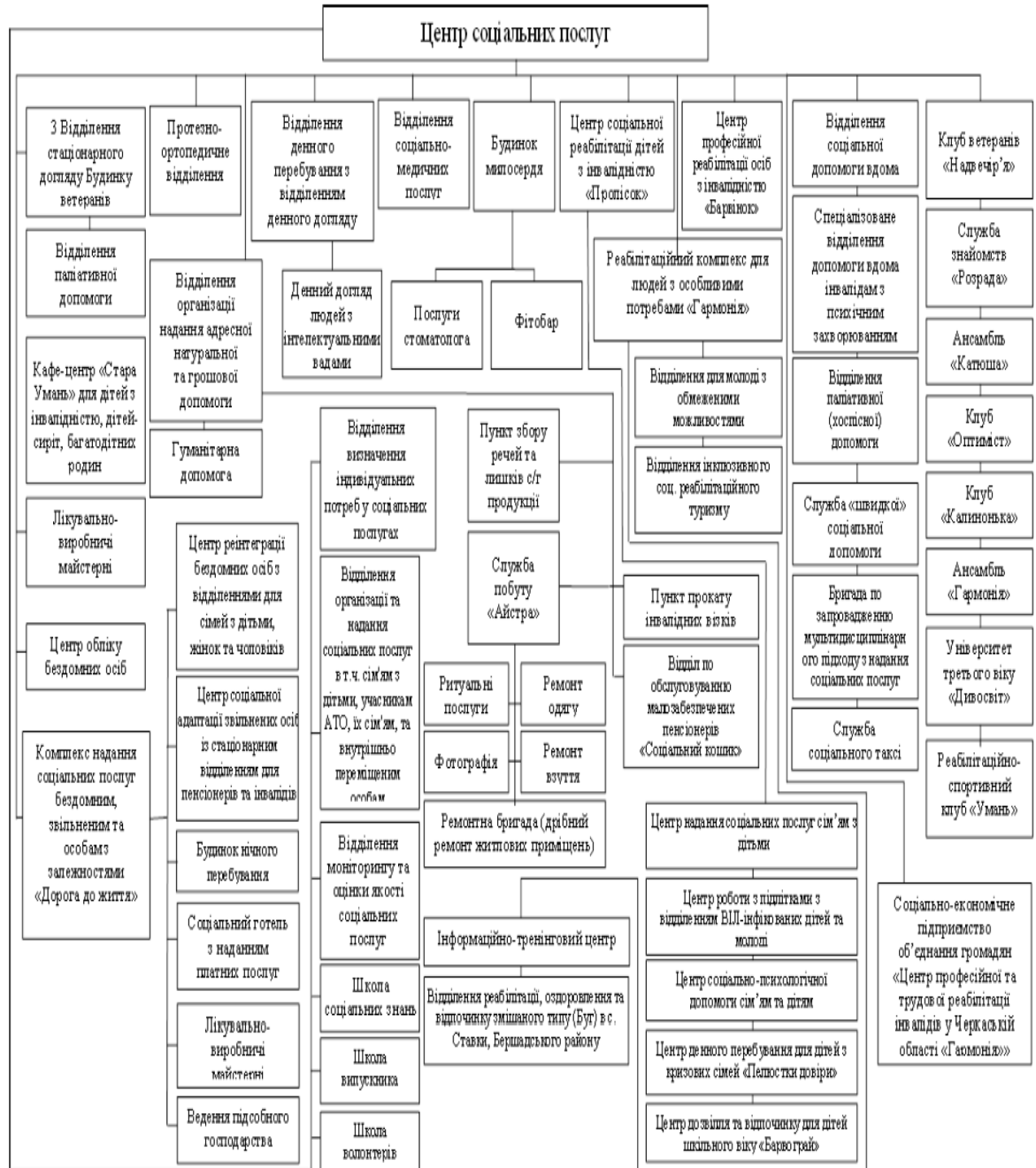
66. Чічкань М. В. Державна політика у сфері соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні: актуальні питання. *Право і суспільство*. 2022. № 5. С. 122–126.

67. Чуйко Н., Ляшук О. Соціальні права внутрішньо переміщених осіб: особливості їх реалізації : практичний посібник. Друге видання, доповнене. Харків, Видавництво «Право», 2020. 102 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Структура центру соціальних послуг

Додаток Б**Джерела правової інформації та корисні ресурси на тему державних гарантій дотримання прав, свобод та законних інтересів внутрішньо переміщених осіб**

Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014 року № 1706VII <https://bit.ly/3MA6DVP>

Закон України «Про безоплатну правову допомогу» від 02.06.2011 р 3460 -VI <https://bit.ly/39Fp0Kj>

Постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 року № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб» <https://bit.ly/39J8uJC>

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 6 березня 2022 року № 204-р «Про затвердження переліку адміністративно-територіальних одиниць, на території яких надається допомога застрахованим особам в рамках Програми "єПідтримка"» <https://bit.ly/3MzvA3B>

Порядок надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 331 <https://bit.ly/3PxY5k5>

Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 332 «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам» <https://bit.ly/3NpjLgG>

Порядок компенсації витрат за тимчасове розміщення внутрішньо переміщених осіб, які перемістилися у період воєнного стану, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 19 березня 2022 року № 333 (в редакції постанови КМУ від 29 квітня 2022 р. № 490) <https://bit.ly/3PqDUVg>

Постанова Кабінету Міністрів України від 16 квітня 2022 року № 457 «Про підтримку окремих категорій населення, яке постраждало у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України» <https://bit.ly/3Nl4ayu>

Перелік територіальних громад, що розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні) станом на 05.2022 р. затверджений наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України 25 квітня 2022 року № 75 (у редакції наказу Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 14 травня 2022 року № 92) <https://bit.ly/3MvW7ik>

Наказ МОН від 28 березня 2022 року №274 «Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні» <https://bit.ly/39FoVpZ> Лист МОН від 16.04.2022 р. №1/4202-22 “Щодо зарахування до 1-го класу закладів загальної середньої освіти” <https://bit.ly/3G5s9iF>

Освіта в умовах воєнного стану: інформаційний ресурс, відповіді на тематичні питання на сайті Освітнього Омбудсмена України Сергія Горбачова <https://bit.ly/3wGEeqm>

Довідник контактів організацій і установ, які надають допомогу в умовах воєнного стану <https://bit.ly/3wGqr3e>

Лікарі поруч: що треба знати про медпослуги для ВПО під час воєнного стану <https://bit.ly/3yO62M8>

Допомога від держави для ВПО: хто та як отримуватиме виплату з травня? <https://bit.ly/3wwVkkw>

ВПО можуть отримати міжнародну грошову допомогу. Які програми доступні? <https://bit.ly/3aeccLp>

Роз'яснення для роботодавців: компенсація від держави за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб <https://bit.ly/3LATIBI>

Оновлено актуальний перелік громад у зонах бойових дій, на ТОТ та тих, що в оточенні <https://bit.ly/3ltzX4w>

ВПО зможуть виправити дані у заявці про взяття на облік і отримати перерахунок допомоги <https://bit.ly/3Ns72tq>